

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Burhan Dinçer

Bağımsız araştırmacı / Independent researcher

e-posta: burhan.dincer@student.batman.edu.tr

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale bilgileri/Article information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 27.04.2025

Kabul tarihi-Date of acceptance: 09.03.2026

Yayın tarihi-Date of publication: 30.06.2026

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik

Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uydıklarını beyan etmiştir.

The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir

No conflict of interest declared

Finansman-Grant support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır

No funding or support was received

Lisans- License

Millet Meclisi'nde Bingöl İlinin Sorunları ve Çözüm Arayışları (1961-1980)

Öz

Bu çalışmada, 1961-1980 yılları arasında Bingöl milletvekillerinin Meclis'te gündeme getirdikleri Bingöl ilinin sorunları incelenmiştir. Meclis tutanaklarından tespit edilen bilgilere göre, Bingöl'ün bu dönemde tarım ve hayvancılık; yol, su ve elektrik; eğitim; sağlık ve doğal afet gibi konularda çözüm bekleyen birçok sorunu olduğu görülmüştür. Bingöl'ün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmasına rağmen bölgede zaman zaman yaşanan kuraklık çiftçileri zor durumda bırakmıştır. Altyapı alanında yaşanan sorunlar göze çarpan diğer bir husus olmuştur. Bingöl'ün eğitim alanında da çözüm bekleyen birçok sorunu olduğu tespit edilmiştir. Okul sayısının yetersiz olması ve okullaşma oranının düşüklüğü eğitimin gelişmesini engellemiştir. Bunun dışında, sağlık alanında yeterli sayıda hastane, doktor ve sağlık personelinin bulunmaması halkın temel sağlık hizmetlerine erişimini güçleştirmiştir. Ayrıca, bu dönemde bölgede meydana gelen doğal afetler can ve mal kaybına neden olmuştur. Bingöl milletvekilleri bu sorunları Meclis çatısı altında gündeme getirerek çözüm bulmaya çalışmışlardır. Çalışma, Bingöl'ün yakın tarihine ışık tutarken aynı zamanda Bingöl üzerine yapılacak sonraki araştırmalara da kaynak teşkil etmesi düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Bingöl, Bingöl Milletvekilleri, Bingöl'ün Sorunları, Çözüm Önerileri.

Problems of Bingöl Province in the National Assembly and the Search for Solutions (1961-1980)

Abstract

This study examines the issues of Bingöl province brought to the parliamentary agenda by Bingöl deputies between 1961 and 1980. According to information obtained from parliamentary records, it has been observed that Bingöl had numerous problems awaiting solutions during this period in areas such as agriculture and livestock; roads, water, and electricity; education; health; and natural disasters. Although agriculture and livestock constituted the primary livelihood of Bingöl, occasional droughts in the region adversely affected farmers. Infrastructure deficiencies emerged as another prominent issue. It has been determined that Bingöl also faced numerous challenges in the field of education requiring solutions. The insufficient number of schools and low schooling rates hindered the development of education. Furthermore, the lack of adequate hospitals, doctors, and healthcare personnel in the health sector made it difficult for the public to access basic health services. Additionally, natural disasters occurring in the region during this period resulted in loss of life and property. Bingöl deputies endeavored to find solutions by bringing these issues to the agenda within the parliamentary framework. This study is intended to shed light on the recent history of Bingöl while also serving as a resource for subsequent research on Bingöl.

Keywords: Turkish Grand National Assembly, Bingöl, Members of Parliament from Bingöl, Bingöl's Problems, Proposed Solutions.

Yazar katkı oranı/ Author contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%100)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%100)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%100)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%100)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%100)

Yapay zekâ beyanı / Artificial intelligence statement

Yapay zekâ araçları yalnızca dil ve yazım kontrolü amacıyla kullanılmıştır. AI tools were used solely for language editing purposes.

Atrf- Citation (APA)

Dinçer, B. (2026). Millet Meclisi'nde Bingöl ilinin sorunları ve çözüm arayışları (1961-1980). *İctimaiyat*, 10(2), 446-477.

<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1685084>

1. Giriş

1960-1980 arası dönem Türkiye’de, siyasi istikrarsızlığın, askeri müdahalelerin, ideolojik kutuplaşmaların ve ekonomik krizlerin yaşandığı bir dönemdir. 27 Mayıs 1960’ta Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde bir grup subay, gerçekleştirdikleri askeri bir darbe ile Demokrat Parti iktidarına son vererek yönetime el koymuştur. Darbeyi yapanlar, aynı gün içerisinde devlet idaresini Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığında kurulan ve 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi’ne (MBK) devretmiştir (Karatepe, 1997: 221). Darbeden sonraki gün Meclis feshedilerek bütün siyasi faaliyetler askıya alınmış, yeni anayasa ve demokratik kurumların oluşturulmasına yönelik hazırlıklara başlanmıştır (Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960: 1; Ulus, 28 Mayıs 1960: 1). MBK, darbenin hukuki temelini oluşturmak amacıyla İstanbul Üniversitesi’nin Rektörü Sıddık Sami Onar başkanlığındaki bir komisyona yeni bir anayasa hazırlama görevi vermiştir (Aydın ve Taşkın, 2018: 65). İstanbul Komisyonu adıyla anılan bu heyet, yaptığı çalışmalar neticesinde yeni anayasa taslağını hazırlayarak 17 Ekim 1960’ta MBK’ye sunmuştur. Ancak taslağın kabul görmemesi üzerine yeni anayasanın bir kurucu meclis tarafından hazırlanmasına karar verilmiştir (Zürcher, 2000: 356). Bunun üzerine 13 Aralık 1960’ta çıkarılan 157 Sayılı Kanun ile MBK ve Temsilciler Meclisi’nden bir “Kurucu Meclis” oluşturulmuştur (Resmî Gazete, 16 Aralık 1960: 2766).

Kurucu Meclis, yeni Anayasa’yı hazırlamak üzere 6 Ocak 1961’de çalışmalara başlamış ve sürecin sonunda hazırladığı yeni anayasayı 9 Temmuz 1961’de halkoylamasına sunmuştur. Yapılan referandum neticesinde anayasa %60,4 evet oyuyla kabul edilmiştir (Akşin, 1997: 137). 1961 Anayasası ile çift meclis sistemi kabul edilerek TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki meclisli bir yapıdan oluşturuldu. Millet Meclisi, genel oyla dört yıllığına seçilen 450 üyeden oluşmaktaydı. Cumhuriyet Senatosu ise genel oyla seçilen 150 üye ile Cumhurbaşkanı tarafından atanan 15 üye ve tabii üye sayılan eski cumhurbaşkanları ve Millî Birlik Komitesi’nin başkan ve üyelerinden oluşuyordu. Halkoyuyla ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süresi altı yıl olup, bunların üçte birinin seçimi her iki yılda bir yenileniyordu. Tabii senatörler ise ömür boyu görev yapma hakkına sahipti (Kili ve Gözübüyük, 1985: 189-192).

13 Ocak 1961’de siyasi yasakların kaldırılmasıyla birlikte Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) dışında on bir yeni siyasi parti kurulmasına izin verilmiştir (Zürcher, 2000: 358). Darbeden sonraki ilk serbest seçimler 15 Ekim 1961’de yapılmıştır. Seçimler sonucunda CHP %36,7 oy oranıyla 173 sandalye, Adalet Partisi (AP) %34,8 oy oranıyla 158 sandalye, Yeni Türkiye Partisi (YTP) %13,7 oy oranıyla 65 sandalye, CKMP ise %14,0 oy oranıyla 54 sandalye kazanmıştır (T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1962: 4-5). 1961 seçimlerinde hiçbir parti tek başına hükümeti kuracak kadar oyu alamayınca CHP ve AP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuş, ancak bu koalisyon yalnızca altı ay sürmüştür. Bu süreçte yaşanan siyasi istikrarsızlığın yanı sıra, Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir’in 1962 ve 1963’teki başarısız darbe girişimleri de siyasi krizi derinleştiren unsurlar arasında yer almıştır (Karpaz, 2013: 191).

Bu ilk koalisyon denemesinin ardından, 25 Haziran 1962’de CHP-YTP-CKMP’nin katılımıyla II. İnönü Koalisyonu kurulmuştur. Ancak, bu koalisyon hükümeti de kısa bir süre sonra dağılmıştır. Ardından, bağımsız milletvekillerinin katılımı ve YTP’nin dışarıdan desteğiyle 25 Aralık 1963’te III. İnönü Koalisyonu oluşturuldu (Özdemir, 2002: 208-210). Bu koalisyon hükümeti de öncekiler

gibi uzun ömürlü olmamıştır. 1964'teki Kıbrıs krizi ve AP'nin uzlaşmaz siyaseti koalisyonun dağılmasına yol açmıştır. İnönü, parlamentoya sunduğu bütçesinin reddedilmesi üzerine 13 Şubat 1965'te istifa etmiştir. Bu istifanın ardından, Ekim 1965 seçimlerine kadar geçen sürede ülkeyi, eski diplomat ve bağımsız Milletvekili Suat Hayri Ürgüplü başkanlığındaki geçici bir kabine yönetmiştir (Zürcher, 2000: 364).

1965 yılında yapılan genel seçimlerde, Süleyman Demirel liderliğindeki AP, oyların %52,87'sini alarak 240 milletvekili çıkarmış ve tek başına iktidar olma şansını elde etmiştir. Buna karşılık, "ortanın solu" söylemiyle siyasi pozisyonunu yeniden tanımlamaya çalışan CHP, 1950 yılından beri en düşük oyu almış ve %28,7 oy oranıyla ancak 134 sandalye kazanabilmiştir (Girgin, 2013: 230-231). Bu seçimlerin dikkat çeken bir diğer sonucu ise sosyalist bir parti olan Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) 15 milletvekili kazanarak parlamentoda temsil edilmesidir (Aydın ve Taşkın, 2018: 136). I. Demirel Hükûmeti, toplumsal gerilimlerin giderek arttığı bir dönemde görev yapmıştır (Arslan, 2023: 155). 1968 yılında dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de gençlik hareketleri hız kazanmıştır. Bu dönemde işçi, öğrenci ve köylü hareketleri güçlenerek siyasal kutuplaşmayı beraberinde getirmiş ve sağ-sol çatışmasına dönüşmüştür. Sokaklarda şiddet olayları yaşanırken, üniversitelerde boykotlar, işgaller ve eylemler hükûmeti zor durumda bırakmıştır (Girgin, 2013: 242).

1969 yılında gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde, AP oyların %46,5'ini almıştır. AP'nin oyu önceki seçime göre gerilemiş olmasına rağmen parlamentodaki çoğunluğunu muhafaza etmiştir. Buna karşılık CHP, AP'nin yaşadığı oy kaybından faydalanamamış ve ancak oyların %27,4'ünü alabilmiştir. Seçimlerden sonra Demirel, önceki döneme kıyasla daha merkezci bir siyasi çizgiyi izleyerek yeni kabineyi oluşturmuştur (Zürcher, 2000: 367). 27 Ekim 1965'te Demirel'in liderliğinde başlayan AP iktidarının bu evresi, 12 Mart 1971 askeri müdahalesiyle sona ermiştir (Özdemir, 2002: 217).

12 Mart 1971 askeri darbesi, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları tarafından verilen bir muhtıra ile gerçekleştirildi (Karpaz, 2013: 203). Darbeyi yapan askerler, mevcut hükûmetin istifasını talep ederek anayasal reformları hayata geçirecek güçlü bir hükûmetin kurulmasını istedi (Ahmad, 2007: 142). Bunun üzerine Süleyman Demirel, muhtıra sonrası başbakanlık görevinden istifa etti (Ahmad, 1992: 261). Askeri yetkililer, siyasetin dışında ve partilerüstü bir anlayışı istediklerinden tarafsız bir milletvekili arayışı sonucunda, CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim üzerinde uzlaşmıştır (Girgin, 2013: 256). Bunun üzerine Nihat Erim, ağırlıklı olarak siyasetin dışından gelen teknokratlardan oluşan bir kabine kurdu (Zürcher, 2000: 376). Erim Hükûmetinin kısa bir sonra dağılmasının ardından 11 Aralık 1971'de Nihat Erim, tekrar hükûmeti kurmakla görevlendirildi. Fakat Erim'in ikinci kabinesi beş aydan kısa sürdü. Bunun üzerine hükûmeti kurma görevi Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) üyesi ve Cumhuriyet Senatosu Van temsilcisi Ferit Melen'e verildi. Melen, AP, CHP ve CGP'den oluşan yeni bir koalisyon hükûmeti kurmuştur (Girgin, 2013: 259). Bu koalisyon hükûmeti, 1973 seçimlerine kadar ülkeyi geçici olarak yönetti (Ahmad, 2007: 146).

1973 seçimlerinde Bülent Ecevit liderliğindeki CHP, aldığı %33,5 oy oranıyla birinci parti olmuştur. Süleyman Demirel liderliğindeki AP ise %29,5 oyla ikinci sırada yer almış ve yaklaşık %15 oranında bir oy kaybı yaşamıştır. Ancak, hiçbir parti hükûmeti kuracak salt çoğunluğu elde edememiştir. Bu durum, on yıl boyunca sürececek olan koalisyon veya azınlık hükûmetlerinin kaçınılmazlığını ortaya koymuştur (Zürcher, 2000: 379-380). Seçimlerden sonra, 26 Ocak 1974'te CHP ve Milli Selamet Partisi (MSP) arasında Ecevit'in başbakanlığında bir koalisyon

hükümeti kuruldu. Ancak, bu koalisyon hükümeti kısa bir süre sonra dağılmıştır. Özellikle Kıbrıs Barış Harekâtı, iki parti arasındaki siyasi krizin artmasına neden olmuştur (Karpat, 2013: 206-207). Koalisyon içindeki kriz gittikçe derinleşince Ecevit, 18 Eylül'de başbakanlık görevinden istifa etmiştir (Ahmad, 1995: 231). Koalisyonun dağılmasının ardından hükümeti kurma görevi iki kez Sadi İrmak'a verildi, ancak İrmak bu görevde başarılı olamadı. Ecevit'in de yeniden hükümeti kurmayı reddetmesi üzerine, görev Demirel'e verilmiştir. Demirel, Meclis'ten güvenoyu alamayınca 213 gün süren bir hükümet krizi yaşanmıştır. Sonunda, Demirel liderliğinde sağ partilerin katılımıyla "Milliyetçi Cephe" koalisyonu kuruldu. Bu hükümet, 1977 seçimlerine kadar görev yapmıştır (Karpat, 2013: 207).

1977 genel seçimlerinde CHP, oyların %41,4'nü alarak birinci parti olmuş, ancak hükümet kuracak çoğunluğu elde edememiştir. CHP'nin azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca, Demirel liderliğinde ikinci "Milliyetçi Cephe" koalisyonu kuruldu. Ancak bu koalisyon yalnızca beş ay sürmüştür. Sonrasında ise, AP'den CHP saflarına transfer edilen ve kendilerine bakanlık verilen 11 milletvekilinin desteğiyle Ecevit başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur (Akşin, 2007: 305). Ekim 1979'a kadar görevde kalan Ecevit hükümeti, bir başarı sağlayamadı. 1979'daki Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde CHP'ye olan desteğin azalması üzerine Ecevit istifa etmiştir (Zürcher, 2000: 381-382). Bunun üzerine, Demirel başkanlığında sağcı partilerin dışarıdan verdiği destekle örtülü III. Milliyetçi Cephe hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet, 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar görev yapmıştır (Özdemir, 2002: 246).

2. 1961-1980 Arası Dönemde Bingöl'de Seçimler

1961-1980 arası dönemde Türkiye genelinde olduğu gibi Bingöl'de de genel seçimler yapılmıştır. 1961 yılında yapılan genel seçimlerde Bingöl'de, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve bağımsız adaylar yarışmıştır. Seçim sonucunda, YTP aldığı 22.442 oyla (%54,6) birinci parti olmuştur. CHP, 12.768 oyla (%31,1) ikinci parti olurken; CKMP 4.814 oyla (%11,7) üçüncü parti olmuştur. Bağımsız adaylar ise 1.071 oyla (%2,61) son sırada yer almıştır (T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1962: 10; TÜİK, 2012: 37). Buna göre, YTP'den Mehmet Sıddık Aydar ve Halit Rıza Ünal milletvekili olarak seçilmişlerdir (Resmî Gazete, 17 Kasım 1961: 5827). CHP, Bingöl'de bir önceki seçime (%36,44) göre oy kaybı yaşamış olsa da aldığı %31,1 oy oranıyla ikinci parti konumunu korumayı başarmıştır. Diğer taraftan YTP, önceki seçimde Demokrat Parti'nin (DP) aldığı oy oranından daha fazla oy alarak önemli bir başarı elde etmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında Adalet Partisi'nin (AP) Bingöl'de aday göstermemiş olmasının sonuca etki ettiği şüphesizdir (Baycan, 2021: 194). Ayrıca, YTP'den seçilen Sıddık Aydar'ın kişisel etkisi de bu başarıda önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Aydar'ın, 1969 seçimlerinde Bingöl'de bağımsız aday olarak girdiği seçimde aldığı %42,13 oy oranıyla seçmen nezdindeki karşılığı açıkça görülmektedir (Bingöl, 2009: 7).

1965 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde Bingöl'de CHP, YTP, AP, Millet Partisi (MP), Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) yanı sıra bağımsız adaylar katılmıştır (TÜİK, 2012: 37). Bingöl'de seçime katılım oranı %71,1 olup, bu oran Türkiye ortalamasıyla (%71,3) paralellik göstermektedir. Ancak önceki seçimle karşılaştırıldığında, Bingöl'de seçime katılımında yaklaşık %10 oranında bir azalma yaşandığı gözlemlenmektedir. 1965 genel seçimlerini Bingöl özelinde incelediğimizde, ortaya çıkan sonuçlar Türkiye geneliyle farklılık göstermektedir. Zira CHP, Türkiye genelinde oy kaybederken Bingöl'de oy oranını %31,1'den %35,7'ye çıkarmış ve Cemal Yavuz'u Meclis'e göndermeyi başarmıştır. YTP ise önceki seçimde Bingöl'de %50'nin üzerinde

oy almış olmasına karşın bu seçimde %30,9 oy oranına gerileyerek oylarının bir kısmını AP'ye kaptırmıştır. Bu düşüşe rağmen YTP, Bingöl'de ikinci parti olma konumunu korumayı başarmıştır. YTP'nin adayı Mehmet Emin Gündoğdu seçim sistemi nedeniyle ancak milli bakiye oylarıyla seçilmiştir. Sosyalist solu temsil eden TİP ise Bingöl'de Türkiye ortalamasının altında oy almıştır (Baycan, 2021: 197-198).

1969 yapılan genel seçimlerde Bingöl'de YTP, CHP, AP, TİP, Güven Partisi (GP) ve bağımsız adaylar yarışmıştır. Bu seçimlerde dikkat çeken husus seçime katılım oranının %78,9 ile Türkiye ortalamasının (%64,3) üzerinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bununla birlikte, bağımsız adayların aldığı yüksek oy oranları da dikkat çekici bir başka noktadır. AP'nin adayı Mehmet Sıddık Aydar, parti tarafından aday gösterilmeyince bağımsız olarak seçime girmiş ve yüksek bir oyla milletvekili seçilmiştir. AP'den birinci sırada aday olma şansını bulamayan Ekrem Temuçin de seçimlere bağımsız olarak girmiştir. Bağımsız adaylar toplam oyların neredeyse yarısını almıştır. YTP, Bingöl'de aldığı %22,5 oy oranıyla Türkiye genelindeki %2,2'ye kıyasla büyük bir başarı göstererek Mehmet Bilgin'i milletvekili olarak Meclis'e göndermiştir. Diğer partiler ise Bingöl'de Türkiye ortalamasının altında oy almıştır. Bu sonuçlar, Bingöl'de siyasi partilerden ziyade adayların etkili olduğunu göstermektedir (Baycan, 2021: 198-200).

1973 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde Bingöl'de CHP, AP, Millî Selamet Partisi (MSP), Demokrat Parti (DP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Türkiye Birlik Partisi (TBP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin (CGP) yanı sıra bağımsız adaylar katılmıştır (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1974: 8-9; Resmî Gazete, 31 Ekim 1973: 10). Seçime katılım oranı %75,1 olup, Türkiye ortalamasının (%66,8) üzerinde gerçekleşmiştir. Seçimler sonucunda MSP'den Abdullah Bazencir ve CHP'den Hasan Celalettin Ezman milletvekili olarak seçilmişlerdir. AP ise Türkiye genelinde oy kaybederken Bingöl'de oy oranını artırmıştır. Bu artışı güçlü bağımsız adayların yokluğu ve YTP'nin 1973 seçimleri öncesinde kapanmış olmasıyla açıklamak mümkündür (Baycan, 2021: 202-203). Seçimlere ilk kez katılan MSP ise Bingöl'de aldığı %25,48 oy oranıyla Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde bir başarı elde etmiştir. MSP'nin ve bu siyasi gelenekten gelen siyasi partilerin Bingöl'deki bu yüksek oy oranları sonraki yıllarda da devam etmiştir (Bingöl, 2009: 10). MSP'nin, Bingöl'de güçlü bir taban bulmasının arkasında, Bingöl'ün nüfuzlu ailelerinden biri olan Bezencir'in yerel esnaf ve tarikat bağlantıları aracılığıyla sağladığı desteğin önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Nitekim Bingöl'de bir yanda tarikat ağlarının güçlü varlığı, diğer yanda önemli bir Alevi nüfusun bulunması seçmen tercihlerini belirlemiştir. Bu kutuplaşma nedeniyle oylar genellikle MSP gibi sağ partiler ile CHP gibi sol partiler arasında bölünmüştür (Miftakhov, 2017: 244).

1977 genel seçimlerinde Bingöl'de AP, CHP, MSP, CGP, MHP, DP ve bağımsız adaylar yarışmıştır. Bingöl'de seçime katılım oranı %74 olup Türkiye ortalamasının (%72,4) üzerinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012: 37). AP, Bingöl'de aldığı %29,63 oy oranıyla Türkiye ortalamasının (%36,89) altında kalmış olsa da seçimden birinci parti olarak çıkmış ve Mehmet Sait Göker'i milletvekili olarak Meclis'e göndermiştir. AP'nin oy oranının düşük olmasında, önceki seçimlerde olduğu gibi bağımsız adayların aldığı oylar etkili olmuştur. CHP, Türkiye genelinde birinci parti olmasına rağmen Bingöl'de aldığı %25,44 oy oranıyla Türkiye ortalamasının (%41,39) altında bir oy alarak ikinci parti olmuştur. Partinin adayı Hasan Celalettin Ezman milletvekili seçilmiştir. MSP ise Bingöl'de aldığı %25,37 oy oranıyla Türkiye ortalamasının (%8,57) oldukça üzerinde bir başarı göstermiştir. MHP, DP ve CGP Türkiye genelinde olduğu gibi, Bingöl'de de oy alamamışlardır. 1977 seçim sonuçlarını Bingöl açısından tutarlı bir seçim

olarak nitelendirmek mümkündür (Bingöl, 2009: 11-12). Bu çalışmada, 1961-1980 arası dönemde Millet Meclisi'nde görev yapan Bingöl milletvekillerinin temsil ettiği bölgenin sorunlarını Meclis gündemine ne ölçüde taşıdığı ve bunlara yönelik çözüm arayışlarını irdelemek amaçlanmaktadır. Çalışmanın temel kaynakları, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Millet Meclisi Tutanak Dergileri, ulusal ve yerel gazeteler olmakla birlikte konu ile ilgili telif ve tetkik eserlerden de yararlanılmıştır.

3. Millet Meclisi'nde Bingöl Milletvekilleri (1961-1980)

3.1. Halit Rıza ÜNAL

Halit Rıza Bey, 1927 yılında Tunceli ilinin Peri ilçesinde doğdu. Babası M. Emin Bey, annesi Hatun Hanım'dır (TBMM Albümü, 2010, C. 2: 783). İlk ve orta tahsilinin ardından Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne giren Halit Rıza Bey, 1951 yılında bu fakülteden mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Lice ve Palu Hükûmet Tabipliklerinde çalışmıştır. Bu görevinden sonra Elazığ 8. Bölge Müdürlüğü Doktorluğu görevinde bulunmuştur. 1959 yılında dâhiliye ihtisasını bitirdikten sonra Dâhiliye Mütahassısı olarak Ankara Sıtma Savaş Merkez Bölge Başkanlığında görev yapmıştır. Ardından Bingöl Verem Dispanseri Dâhiliye Mütahassıslığı'nda bulunmuştur. 15 Ekim 1961 yılında yapılan seçimlerde Yeni Türkiye Partisi'nden Bingöl milletvekili seçildi. Meclis'te Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nda görev yapmıştır. Yeni Türkiye Partisi'nden istifa edip bir süre Bağımsız kaldıktan sonra, Adalet Partisi'ne girdi. 31 Ekim 1996'da vefat eden Halit Rıza Bey, evli olup üç çocuk babası idi (Halit Rıza Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası No: 84; Onar, (t.y), IV: 136).

3.2. Mehmet Sıddık AYDAR

Mehmet Sıddık Bey, 1923 yılında Bingöl'de dünyaya geldi. Babasının adı Yusuf, annesinin adı Türke Hanım'dır. Yüksek Öğretmen Okulu mezunu olan Mehmet Sıddık Bey, öğretmenlik, gazetecilik, matbaacılık ve yazarlık yapmıştır. Bingöl Maarif Müdürü olarak görevde bulunmuştur (Mehmet Sıddık Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası No: 83; TBMM Albümü, 2010, C. 2: 783). 15 Ekim 1961 yılında yapılan genel seçimlerde Yeni Türkiye Partisi'nden (YTP) Bingöl milletvekili seçildi. Bu dönemde Millet Meclisi Ulaştırma Komisyonu, Millî Eğitim Komisyonu ve Gümrük ve Tekel Komisyonu'nda görev yaptı. Mehmet Sıddık Bey, milletvekilliği görevini yürüttüğü dönemde partisinden istifa etmiş; bir süre bağımsız olarak görev yaptıktan sonra Adalet Partisi'ne katılmıştır. 12 Ekim 1969 yılında ise TBMM 3. (XIV) Dönemi için yapılan genel seçimlerde Bingöl'den bağımsız milletvekili seçilmiştir. 17 Eylül 1976'da vefat eden Mehmet Sıddık Bey, evli olup yedi çocuk babası idi (Onar, (t.y), IV: 135).

3.3. Mehmet Emin GÜNDOĞDU

Mehmet Emin Bey, 1919 yılında Bingöl'ün Uzunsavat köyünde doğdu. Baba adı Mahmut, anne adı Gülşan Hanım'dır (TBMM Albümü, 2010, C. 2: 847). Ortaokul mezunu olan Mehmet Emin Bey, 1937-1938 yıllarında Memleketi Bingöl'de Merkez İlkokulu öğretmen vekili, 1939 yılında Bingöl Vilayet Tahrirat Kâtibi ve Özel İdare evrak ve masraf memuru olarak çalıştı. 1941-1943 yılları arasında vatani görevini yapmak üzere silahlı bulunduk. 1943-1945 yılları arasında Bingöl Maliye Muhasebe Memurluğu Tahsilat Şef Vekâleti, 1946-1947 yılları Kiğı Belediye Muhasipliği, 1947-1961 yılları arasında Elâzığ İktisat Bankası Müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1961 yılında bu görevinden istifa ederek Elazığ'da serbest muhasebecilik ve mali müşavirlik yaptı. 10 Ekim 1965 yılında yapılan genel seçimlerde Yeni Türkiye Partisi'nden (YTP) Bingöl milletvekili seçildi (Mehmet Emin Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası

No: 499; Çınar, 2011: 1705). 9 Ağustos 1999'da vefat eden Mehmet Emin Bey, evli olup altı çocuk babası idi (TBMM Albümü, 2010, C. 2: 847).

3.4. Cemal YAVUZ

Cemal Bey, 1925'te Solhan'da dünyaya geldi. Babasının adı Şeyhi, annesinin adı Rabia Hanım'dır (TBMM Albümü, 2010, C. 2: 847). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Cemal Bey, 1952-1958 yılları arasında Savcı ve hâkimlik yaptı. Bu görevinden sonra serbest avukat olarak çalıştı. 1958 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden siyasete atılan Cemal Bey, Bingöl CHP İl Yönetim Kurulu üyeliği ve CHP Bingöl İl Başkanlığı yaptı. Kurucu Mecliste Bingöl ili temsilcisi olarak görev aldı. 10 Ekim 1965 yılında yapılan genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) Bingöl milletvekili seçildi (Cemal Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası No: 500; Çınar, 2011: 1706). 2018 yılında vefat eden Cemal Bey, evli olup bir çocuk babası idi (Baycan, 2019: 185).

3.5. Mehmet BİLGİN

Mehmet Bey, 1922 yılında Bingöl ilinin Genç ilçesinin Kelhasi köyünde doğdu. Babasının adı Hüseyin, annesinin adı İkramiye Hanım'dır (TBMM Albümü, 2010, C. 4: 1762). İlköğrenimine Diyarbakır'da Gazi İlköğretim Okulu'nda başlayan Mehmet Bey, 1936'da bu okuldan mezun oldu. Ortaöğrenimine yine aynı şehirde devam eden Mehmet Bey, 1939'da mezun olduktan sonra Bursa Işıklar Askeri Lisesi'ne girmiş ve 1 Ağustos 1942'de bu okulu bitirerek Ankara Harp Okulu'na kaydını yapmıştır. Mehmet Bey, Harp Okulu'nu başarıyla tamamlayarak 30 Ağustos 1944'te P. Asteğmen rütbesiyle mezun oldu. Stajını Samsun'da yapan Mehmet Bey, daha sonra eğitime Piyade ve Atış Okulu'nda devam etti. 28 Şubat 1945'de teğmenliğe yükseltildi ve 24 Mayıs 1945'te Bakırköy 3. P. Alay Komutanlığı'na tayin edildi. Bu görevinden sonra 18 Eylül 1947'de Kırklareli 268. Hudut Alay Komutanlığı'na atandı. Bu görevi sırasında 30 Ağustos 1948'de üsteğmenliğe yükseltildi. Bu birliğin lağvedilmesi üzerine bir süre Lüleburgaz'da teşekkül eden Manisa Alayı emrinde İnzibat Subayı olarak görev yaptı. Mehmet Bey bu görevinin ardından 30 Mart 1950'de Edirne Sınır Tugayı 3. Taburu'na tayin edildi. Bu birlikte iki seneden fazla görev yaptıktan sonra 11 Haziran 1952'de Erzurum 220. P. Alayı'nda görevlendirildi. Mehmet Bey bu görevini yerine getirirken 30 Ağustos 1954'te Yüzbaşılığa yükseltildi. Bu arada 1954'te Ankara'da açılan N.B.C. (Nükleer-Biyoloji- Kimya) kursuna giderek pekiyi derecesiyle kursu bitirdi. Mehmet Bey, Şark hizmetinden sonra 14 Mayıs 1955'te Genelkurmay Harekât Başkanlığı A.B.C. Dairesine bağlı olarak kurulan A.B.C. Bölük Komutanlığı'na atandı. 1957'de Almanya'da NATO Özel Silahlar Bölümü Oryantasyon kursuna katıldı. Eylül 1957-Mart 1958 arası ABD Ordusu Özel Silahlar ve Kimya Okulu'nda ilgili dallarda çeşitli kurs eğitimi aldı. 29 Ağustos 1957'de Genelkurmay Özel Silah D. A.B.C. Eğitim Merkezi Bölük Komutanlığı'na tayin edildi. Bu görevinden sonra 19 Kasım 1958'de Kimya Grubu eğitim Subayı, daha sonra ise 4 Mayıs 1959'da Kara Kuvvetleri K. Muhabere Ana Depo Kh. Bl. K. olarak görevlendirildi. Bu arada Batı Almanya Ordusu'na müşahede eğitimi için gönderilen bir grup subayın tercümanlığını yaptı. 14 Ağustos 1959'dan sonra MSB Araştırma Geliştirme Başkanlığında uzman, Ordu donatım Okulunda Özel Silahlar (N.B.C.) öğretmenini olarak çalıştı. Bu görevindeyken 29 Şubat 1960'ta Binbaşılığa yükseltildi. Mehmet Bey uzun bir çalışmanın sonunda 10 Eylül 1960'ta emekliye ayrıldı. 1960-1969 yılları arasında ticaretle meşgul oldu.

TBMM III. (XIV). Dönemi için 12 Ekim 1969'da yapılan genel seçimde Yeni Türkiye Partisi'nin adayı olarak Bingöl milletvekilliğine seçildi. Meclis'te, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma

Komisyonu çeşitli alt komisyonlarda, Millî Savunma Komisyonu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin Kalkındırılması için kurulan Araştırma Komisyonu'nda ve 74 No'lu Geçici Komisyon'da ve çeşitli araştırma ve soruşturma komisyonlarında görev aldı. Dönem sonu Meclis'ten ayrıldı. 12 Ekim 1975'teki Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçiminde Milli Selamet Partisi adayı olarak Bingöl üyeliğine seçildi. 2-14 Temmuz 1976'da davetli olarak Güney Kore'yi resmen ziyaret eden Senato Heyetinde yer aldı. 8 Kasım 1977'de Başkanlık Divanı seçiminde kâtip üyeliğe seçildi. Bu görevini 12 Eylül 1980'e kadar yaptı. 12 Eylül 1980'de TSK ülke yönetimine el koyunca yasama ve yürütme gücünü üstlenen Milli Güvenlik Konseyi tarafından Meclis kapatılmış ve böylece Mehmet Bey'in de senato üyeliği de sona ermiştir. Mehmet Bey evli olup beş çocuğu babası idi (Mehmet Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Sicil Dosyası No: 748; Çoker, 1999: 415-416; Boztemur, 2015, C. 4: 317-318). 22 Mayıs 2015'te İstanbul'daki evinde geçirdiği kalp krizi sonucunda vefat eden Mehmet Bey, vasiyeti üzerine doğduğu yer olan Genç ilçesine getirilip defnedilmiştir (Bingöl Sürmanşet Gazetesi, 2015) (<https://www.bingolsurmanset.com/bingollu-senator-mehmet-bilgin-vefat-etti>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2025).

3.6. Abdullah BAZENCİR

Abdullah Bey, 1918 yılında Bingöl'ün Düğernan köyünde dünyaya geldi. Baba adı Mahmut, anne adı Cevahir Hanım'dır. İlkokul mezunu olan Abdullah Bey, sekiz yıl Bingöl'de Belediye Muhasipliği görevinde bulunmuştur. Bu görevinden 1950 yılında istifa eden Abdullah Bey, 1955-1968 yılları arasında Vilayet Meclisi Umumi Azalığı ve Daimi Encümen Azalığı görevlerinde bulundu (Abdullah Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Sicil Dosyası No: 3394). 14 Ekim 1973 yılında yapılan genel seçimlerde Milli Selamet Partisi'nden (MSP) Bingöl milletvekili seçildi. 30 Mayıs 1999 tarihinde vefat eden Abdullah Bey, evli olup on bir çocuk babası idi (Bağce, 2012, C. III: 1745; TBMM Albümü, 2010, C. 2: 975).

3.7. Hasan Celalettin EZMAN

Hasan Celalettin Bey, 1925 yılında Bingöl'ün Kiğı İlçesi'nde doğdu. Babasının adı Ali, annesinin adı Hatice Hanım'dır. Eğitim hayatına Elazığ İnönü İlkokulu'nda başlayan Hasan Celalettin Bey, lise eğitimini Elazığ Lisesi'nde tamamladı. Daha sonra üniversite eğitimi için İstanbul'a giderek 1951 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Çeşitli yerlerde Hükümet Tabipliği ve serbest tabiplik yaptı. TBMM 4. (XV) dönem ve 5. (XVI) Dönem CHP'den Bingöl milletvekili seçildi (Hasan Celalettin Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Sicil Dosyası No: 3395; Bağce, 2012, C. III: 1746). 16 Nisan 2009 tarihinde vefat eden Hasan Celalettin Bey, evli olup altı çocuk babası idi (TBMM Albümü, 2010, C. 2: 976).

3.8. Mehmet Sait GÖKER

Mehmet Sait Bey, 10 Temmuz 1911'de Genç'in Darahini Köyü'nde doğdu. Babası Naci İsmail Efendi, annesi Rabia Hanımdır (Mehmet Sait Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Sicil Dosyası No: 1258; TBMM Albümü, 2010, C. 2: 620). İlkokul mezunudur. Tarım ve müteahhitlikle ilgilendi. 1942'de Genç Belediye Başkanlığı'na seçilen Mehmet Sait Bey, bu görevi 1946 tarihine kadar sürdürdü. Bu tarihten 1950 yılına kadar Bingöl Genel Meclis üyeliği, 1951'de Bingöl DP Haysiyet Divanı Başkanlığı yaptı. 1952'de ise DP İl Başkanlığı'na seçildi. Bu görevi yürütürken X. Dönem seçimlerinde Demokrat Parti'den Bingöl milletvekili olarak seçildi. Meclis'te Tarım Komisyonu'nda çalıştı. XI. Dönemde de aynı seçim çevresinden milletvekili seçilen Mehmet Sait Bey, Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından, Anayasa'yı ihlal ettiği

gerekçesiyle yargılanmış ve 5 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. XVI. Dönem’de de üçüncü kez Bingöl’den milletvekili seçilen Mehmet Sait Bey, bu görevini 1980 askeri darbesine kadar yürütmüştür. 3 Ocak 1990’da vefat eden Mehmet Sait Bey, evli olup dokuz çocuk babası idi (Öztürk, 2010: 125-126; Arslan, 2012: 1280).

4. 1961-1980 Arası Dönemde Bingöl İlinin Sorunları

4.1. Tarım ve Hayvancılık Alanındaki Sorunlar

Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Fırat Bölümü’nde yer alan Bingöl aynı zamanda deprem riskinin çok yüksek olduğu şehirlerden biridir. Özellikle son elli yılda birçok depremin yaşandığı Bingöl’de, ciddi can ve mal kayıpları meydana gelmiştir (Çağlayan, 2021: 14). Örneğin, 24 Eylül 1968’de Bingöl’ün Kiğı ilçesinde meydana gelen deprem can ve mal kaybına neden olmuştur (Hürriyet, 25 Eylül 1968: 1). Bu afet sonucunda Bingöl’de hububat üretiminde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Üretimdeki düşüşten dolayı bölgede tohumluk ve ekmeklik buğday sıkıntısı baş göstermiştir. Bu sorunu 2 Ekim 1968 tarihli Meclis oturumunda gündeme getiren Bingöl Milletvekili Mehmet Emin Bey, Tarım Bakanlığı’ndan bu bölgeye acil olarak tohumluk ve ekmeklik buğday göndermesini, ticaret erbabı ile köylülerin ticari ve zirai borçlarının uzun bir süre ertelenmesini talep etmiştir (MMTD, D.2, C.28: 787).

Mehmet Emin Bey’in sorularını cevaplayan İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu, depremin hemen ardından Devlet Bakanı ile birlikte ve teknik personel eşliğinde hemen afet bölgesine intikal ettiklerini ve ilk aşamada alınması gereken güvenlik, sağlık, iaşe ve geçici iskân önlemlerini tespit ederek uygulamaya koyduklarını belirtmiştir. Bakan Menteşeoğlu, Doğu Bölgesi’nde vatandaşlarımızın talep ettiği tohumluk ve yemeklik hububatın tahsis işlemlerinin Tarım Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı tarafından bir programa bağlandığını ve uygulama aşamasına geçirilmek üzere olduklarını ifade etmiştir. Afet bölgelerinde bulunan afetzede vatandaşların banka borçlarının ertelendiğini ve kendilerine yeni kredi olanakları sunulması yönünde hazırlıkların tamamlandığını açıklamıştır. Menteşeoğlu konuşmasının devamında, vatandaşlarımızın yaşadığı ıstırap ve sıkıntıları hafifletmek, yaralarını sarmak, hiçbir vatandaşımızı aç ve açıkta bırakmamak adına Hükümet ve Devletin tüm imkânlarını seferber ettiklerini vurgulamıştır (MMTD, D.2, C.28: 787-788).

Bingöl’ün yüzölçümünün yüzde 53’ü çayır ve mera alanlarından oluşmaktadır. Bu durum, Bingöl’ü hayvancılık açısından son derece elverişli bir kent durumuna getirmektedir (T.C. Bingöl Valiliği, 2021: 29). Bölgede hayvancılık en önemli geçim kaynağı olmasına rağmen bölgede zaman zaman yaşanan kuraklık birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Nitekim 1974 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle Bingöl’de yem sıkıntısı baş göstermiştir. Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Ezman, bu sorunu 12 Şubat 1974 tarihli Meclis oturumunda gündeme getirerek çözüm bulmaya çalışmıştır. Hasan Celalettin Bey, Doğu Anadolu’da yaşanan yem sıkıntısına dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı tarafından aşağıdaki soruların sözlü olarak cevaplandırmasını talep etmiştir:

“Soru: Gerek doğrudan doğruya ve gerekse basın yoluyla aldığımız haberlere göre, Doğu Anadolu’da tehlikeli derecede hayvan yemi kıtlığı hüküm sürmektedir.

1. Doğu Anadolu’da mevcut bu yem sıkıntısının gerçek durumu nedir?

2. Yem sıkıntısına karşı bugüne kadar ne gibi tedbirler alınmış ve ne gibi tedbirler alınması düşünülmektedir?” (MMTD, D.4, C.1: 573).

Hasan Celalettin Bey'in bu sorularını cevaplayan dönemin Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal, 1972-1973 yıllarında Güney, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşanan kuraklık nedeniyle çiftçilerin hayvan yemi ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtmiştir. Bakan Özal, kuraklığın ciddiyetini vurgulamak amacıyla durumu verdiği somut bir örnekle açıklamıştır. Bakan Özal'ın verdiği bilgiye göre, Tarım Bakanlığı tarafından ve Devlet Üretme Çiftlikleri olarak işletilen Ceylânpınar İşletilmesinde, 1971 yılında 110 bin ton buğday hasat edilirken, kötü hava koşulları nedeniyle 1972 yılında bu miktar 3 bin tona düşmüştür. Hükümet ise kuraklığın etkilerini azaltmak amacıyla çeşitli tedbirler aldığını belirtmiştir. Devlet Demiryolları İdaresi'nin memleketin yem bakımından daha iyi durumda olan bölgelerinden kuraklığın daha şiddetli olduğu bölgelere ucuz yem taşınmasını kolaylaştırmak amacıyla indirimli taşıma tarifesi uygulamaya koymuştur. Ziraat Bankası, kuraklıktan zarar gören çiftçilere destek sağlamak amacıyla 40 milyon liralık kredi fonu tahsis etmiştir. Bunun yanı sıra Devlet Üretme Çiftlikleri, bölgedeki hayvancılık sektörünün yem ihtiyacını karşılamak üzere yaklaşık 5 bin ton yem dağıtmıştır. Toprak Mahsulleri Ofisi ise 100 bin ton arpa ithal ederek bunun dağıtımına başlamıştır. Bunlara tedbirlere ek olarak, devlet tarafından küspe ihracatı kısıtlanmış ve yem fabrikalarının bölgenin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yapması sağlanmıştır. Bakan Özal, Bingöl iline yemlik olarak 1 milyon 790 bin lira ve yemelik olarak da 3 milyon 80 bin liralık bir ödenek aktarıldığını belirtmiştir. Alınan kısa vadeli tedbirlerin sorunu hafiflettiğini, ancak uzun vadede kalıcı çözümler gerektiğini vurgulamıştır (MMTD, D.4, C.1: 573-574).

Bakan Özal'ın bu açıklamalarından sonra söz alan Hasan Celalettin Bey, kendisine bölgeden gönderilen telgraflarda yem sıkıntısının olağanüstü bir seviyeye ulaştığını ifade etmiştir. Doğu Anadolu ve kısmen Güneydoğu Anadolu'nun temel geçim kaynağının hayvancılık olduğunu ve ailelerin geçimlerini hayvanlarını satarak karşıladıklarını belirtmiştir. Bingöl'de tarımın hâlâ ilkel yöntemlerle yapıldığını ve traktör kullanımının ise son derece sınırlı olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla hayvanların ölmesi veya düşük fiyatlarla elden çıkarılmasının bölge için büyük bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Et ve Balık Kurumu'na hayvanları satın alması için emir verildiğini belirten Hasan Celalettin Bey, Bingöl'de söz konusu kurumun bir şubesinin bulunmaması nedeniyle uzak ve yolu olmayan köylerden Elâzığ'a hayvan naklinin imkânsız olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin, Köy İşleri ve Tarım Bakanlığı'nın iş birliği yaparak bu sorunu çözmelerini talep etmiştir (MMTD, D.4, C.1: 575). Hasan Celalettin Bey'in Bingöl'de bir Et ve Balık Kurumu'nun kurulması yönündeki talebi yetkililerce kabul görmüştür. Yüksek Planlama Kurulu'nun 1974 yılı programına alınan "Bingöl-Genç Et Kombinasi'nin, Bingöl merkezinde kurulması hakkındaki 03.06.1975 Tarih ve 37 Sayılı raporunun kabulü, Bakanlar Kurulu'nca 02.06.1975 tarihinde kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.2.334.41.20).

Hasan Celalettin Bey, 1975 yılında Meclis'te gündem dışı söz alarak yaptığı konuşmada, canlı hayvan fiyatlarına ve Doğu Anadolu halkının yaşadığı sorunlara değinerek yetkililerin bu bölgelere olan ilgisizliğini eleştirmiştir. Türkiye'de genel olarak bütün ürünlerin fiyatları yükselirken canlı hayvan fiyatlarının sabit kaldığını ifade etmiştir. Seçim bölgesi Bingöl'ü ziyareti sırasında vatandaşların yaşadığı ekonomik durumlarına dair kendisine iletilen sorunları dile getiren Hasan Celalettin Bey, birkaç yıl öncesine kadar bir keçi fiyatıyla üç-dört çuval un alınırken, günümüzde aynı keçi fiyatıyla yalnızca bir çuval un alınabildiğine dikkat çekmiştir. Doğu Anadolu bölgesinde hayvancılığın halkın temel geçim kaynağı olduğunu, bölgede sanayi ve fabrikanın bulunmadığını ve el sanatlarının ise gelişmemiş olduğunu belirtmiştir. Vatandaşların hayvanlarını satarak gıda, giysi ve eğitim ihtiyaçlarını karşıladığını ifade etmiştir. Ancak hayvanların değerinin düşmesi büyük bir ekonomik sıkıntıya yol açtığını ifade etmiştir.

1974 yılında canlı hayvan için taban fiyat belirlenmiş olmasına rağmen alınan tedbirlerin yetersizliği ve et kombinalarının kapasitesinin düşüklüğü nedeniyle etkin bir şekilde uygulanmadığını açıklamıştır. 1975 yılında da benzer sorunların yaşanmasının muhtemel olduğuna dikkat çekerek, et kombinalarının satın alma gücünün artırılması veya hayvan ihracatının teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, yem fiyatlarının yüksek olması nedeniyle hayvan yetiştiriciliğinin maliyetinin arttığını ifade etmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki yem fiyatlarına dikkat çekerek bir kilo arpanın 2,5 liraya, bir kilo samanın ise 3 liraya satıldığını vurgulamıştır. Bu koşullarda beslenen bir hayvanın 300-400 liraya satıldığında gerçek değerini karşılamadığını belirtmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde hayvancılığın geliştirilmesi için acil tedbirlerin alınmasını, maliyecilerin, veterinerlerin ve ziraatçıların iş birliği yaparak hayvancılığı desteklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, bütçenin bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde oluşturulmasını, kredi olanaklarının yalnızca birkaç vilayeti değil, başta Doğu Anadolu olmak üzere tüm muhtaç bölgeleri kapsayacak şekilde genişletilmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. Yapılacak bu yatırımların boşa gitmeyeceğini ve ekonomik geri dönüş sağlayacağını vurgulamıştır (MMTD, D.4, C.11: 140-141).

Bingöl'de tütün ekimi konusu da ilin önemli sorunları arasında yer almıştır. Hasan Celalettin Bey, 1976 yılında Meclis'te gündem dışı söz alarak yaptığı konuşmada, Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı birkaç köyde tütün ekimine sınırlı oranda izin verildiğini belirterek, bölgede tütün ekim alanlarının genişletilmesinin gerekli olduğunu altını çizmiştir. Tütün satışında belirlenen baş fiyat uygulamasının Malatya bölgesindeki fiyatlara göre düzenlendiğini ifade eden Hasan Celalettin Bey, Bingöl'de üretilen tütünün kalite bakımından Muş ve Bitlis tütünleriyle aynı düzeyde olduğunu açıklamıştır. Bingöl'ün de Bitlis bölgesine dâhil edilerek yüksek baş fiyat uygulamasından yararlanması gerektiğini dile getirmiştir (MMTD, D.4, C.20: 122).

Hasan Celalettin Bey, her fırsatta köylü ve çiftçinin sorunlarını Meclis gündemine getirerek çözüm bulmaya çalışmıştır. Doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yapılacak yardımlar hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle 1977 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylü ve çiftçilerin bugüne kadar devlet yardımlarından ve sosyal desteklerden mahrum kaldığını açıklamıştır. Tasarıdaki eksikliklere dikkat çekerek, özellikle yangınlar gibi doğal olmayan afetlerin de yasal düzenleme kapsamına alınmasını önermiştir. Ayrıca, Doğu Anadolu'da çiftçilerin en önemli servet kaynağı olan kurutulmuş otların tasarıda, tarımsal ürünler kapsamına alınıp alınmadığını sormuştur. Bingöl ve Kars gibi Doğu illerinde bu otların kış boyunca hayvanları beslemek için saklandığını, ancak bazen kasıtlı olarak yakılabildiklerini veya toplu yangınlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bu nedenle, kanunun "tarımsal ürünler" başlığına hayvan yemlerinin de ilave edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Tarım ve hayvancılığın birbirinden ayıramayacağını ve çiftçilerin her ikisiyle de uğraştığını belirtmiştir (MMTD, D.4, C.22: 637-638). Hasan Celalettin Bey, başka bir oturumunda bu konuyu tekrar Meclis gündemine getirerek önceki söylediklerini tekrar etmiştir. Doğu ve Orta Anadolu'daki çiftçiler açısından hayati önem taşıyan bu ot meselesinin kanun kapsamına alınmasının elzem olduğunu ifade eden Hasan Celalettin Bey, arkadaşlarıyla birlikte bu konuda bir önerge vererek otların da tarım ürünü olarak kabul edilmesini talep etmişlerdir (MMTD, D.4, C.23: 72-73).

Hasan Celalettin Bey'den sonra söz alan Plan Komisyonu Başkanvekili Abdurrahman Ünsal, hayvan yemi olarak üretilen ve ziraatı yapılan bazı yem türlerinin yanı sıra, doğada kendiliğinden

yetişen ve hayvan sahipleri tarafından toplanan otların da bulunduğunu ifade etmiştir. Bu iki yem türünün ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirten Ünsal, ekimi yapıp bakımı sağlanan yemlerin örneğin yoncanın tarımsal ürün sayıldığını ve mevcut mevzuatın kapsamına girdiğini vurgulamıştır. Buna karşılık, meralardan toplanan ve doğal olarak yetişen otların ise aynı kapsamda değerlendirilemeyebileceğini ifade etmiştir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal ise bu konu ile ilgili tüm detayların kanun metninde yer almasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, ürünlerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin düzenlemelerin yönetmelikle yapılmasının daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Mevcut uygulamalar doğrultusunda, zarar gören üreticilere ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan hayvanlarına sınırlı kanun hükümleri çerçevesinde yardım edildiğini vurgulamıştır (MMTD, D.4, C.23, s. 73-74).

4.2. Yol, Su ve Elektrik ile İlgili Sorunlar

1950’de Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte her alanda olduğu gibi ulaşım sektöründe de büyük bir gelişme yaşanmıştır. DP Hükümeti, ABD’li uzmanların teşvikiyle, CHP döneminde öncelik verilen demiryolu ulaşımı terk edilip karayolu ulaşımına öncelik vermiştir. DP, iktidarı boyunca özellikle Doğu vilayetlerinin ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmışlığını göz önünde bulundurarak ulaştırma alanında bu bölgelere öncelik vermiştir. Bu kapsamda diğer vilayetlere kıyasla genel bütçeden daha fazla ödenek tahsis etmiştir (Köse, 2019: 881-884). Ancak, bütün bu çabalara rağmen Doğu Anadolu Bölgesi’nin yol sorunu çözülmemiş ve bu sorun DP döneminden sonra da devam etmiştir. 1961-1980 arasında Meclis’te görev yapan Bingöl milletvekilleri zaman zaman bu yol sorununu Meclis’e taşıyarak bu konuya dikkat çekmişlerdir. Bingöl Milletvekili Mehmet Sıddık Bey, 1962 yılında Meclis’te yaptığı konuşmada, Bingöl’ün il sınırları içerisinde yer alan üç köprünün proje ve ihale süreçlerinin ne zaman yapılacağına dair Bayındırlık Vekili tarafından aşağıdaki soruların sözlü olarak cevaplandırmasını istemiştir:

- “1. Bingöl il merkezinden geçen Sağyer Çayı üzerindeki köprünün,
2. Bingöl ili-Karlıova kazası arasındaki Göynük suyu üzerindeki köprünün,
3. Karlıova ve Erzurum arasında bulunan Çatak suyu üzerindeki köprülerin proje ihalelerinin ne zaman yapılacakları?” (MMTD, D.1, C.2: 23).

Mehmet Sıddık Bey’in bu sorularını yanıtlayan Bayındırlık Bakanı Emin Paksüt, bölgede yapılması planlanan köprüler arasında Çapakçur Köprüsü’nün de bulunduğunu ifade etmiştir. Bingöl-Karlıova ve Karlıova-Erzurum güzergâhlarında ise Göynük ve Çapakçur suyu üzerinde farklı boyutlarda köprülerin inşa edileceğini belirtmiştir. Bu projelerin hazırlık aşamalarının tamamlandığını, güzergâh etütlerinin yapıldığını ve ihale süreçlerinin yakın zamanda başlatılacağını açıklamıştır. Ayrıca, köprülerin yapım maliyetlerinin Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü’nün bütçesinden karşılanacağını ve projelerin mümkün olan en kısa sürede tamamlanacağını vurgulamıştır (MMTD, D.1, C.2: 23-24). Bakan Emin Bey’den sonra tekrar söz alan Mehmet Sıddık Bey, Çapakçur köprüsünün Diyarbakır, Lice, Elâzığ ve Muş istikametine giden karayolları için önemli bir kavşak noktası olacağını ifade etmiştir (MMTD, D.1, C.2: 24).

Bingöl’de özellikle kış aylarının çok sert geçmesi merkezin ilçe ve köylerle olan ulaşımını zorlaştırmış ve kar nedeniyle yollar uzun süre kapalı kalmıştır. Mehmet Sıddık Bey, 1965 yılının kış mevsiminde Bingöl-Karlıova yolunun açılmaması sebebiyle Karlıova’da 30 bin insanın kaderiyle baş başa bırakıldığını belirtmiştir. Yolların üç aydan uzun bir süredir kapalı olduğuna

dikkat çeken Mehmet Sıddık Bey, yolların kapalı olması nedeniyle temel ihtiyaç maddelerinin yüksek fiyatlardan satıldığını söylemiştir. Bölgede bir teneke gazın fiyatının 50 ile 75 lira arasında, bir çuval unun ise 150 ile 200 lira arasında satıldığını belirtmiştir. Yolların uzun süre kapalı kalması nedeniyle Karayolları Genel Müdürlüğü'nü eleştiren Mehmet Sıddık Bey, Bingöl-Karlıova yolunun bir an önce açılması için çalışmalara başlanmasını istemiştir (MMTD, D.1, C.35: 311). Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü tarafından yayınlanan 11.02.1966 Tarih ve 178 Sayılı yazıyla Bingöl-Karlıova yolu 1966 yılı programına alınmıştır. Yazıda, bütçe imkânlarına bağlı olarak yol yapım çalışmalarının sonraki yıllarda sürdürüleceği belirtilmiş; ancak yol tamamlanmadan kış aylarında açık tutulmasının ise mümkün olmadığı ifade edilmiştir (BCA, 30.1.0.0.119.757.10).

1970'lerin ortalarına gelindiğinde, Bingöl'ün ulaşım sorunu ilin en önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam etmiştir. Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Bey, 1974 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Bingöl iline bağlı Yedisu nahiyesinin yolunun üç aydan beri kapalı olması nedeniyle bölge halkının çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Özellikle kış aylarında bu yolun kapalı kalması sebebiyle temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının yükseldiğini ve acil tıbbi müdahale gerektiren durumlarda yaşanan tehlikelere dikkat çekmiştir. Bu yolun bir an önce açılması için yetkililerden yardım talep etmiştir (MMTD, D.4, C.1: 314-315). Hasan Celalettin Bey, başka bir Meclis oturumunda, Yedisu nahiyesinin yol sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Her yıl yaklaşık altı ay kapalı kalan ve 20 bin kişilik nüfusun ihtiyaçlarına cevap veren Kiğı-Yedisu nahiye yolunun yaklaşan kış mevsiminde açık tutulması için alınan tedbirlerin neler olduğunu, bu yolun standart bir yol haline getirilmesinin ne zaman mümkün olacağını ve 1974 yılı için bu yol çalışmasına ne kadar ödenek ayrıldığını Bayındırlık ve Köy İşleri Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını talep etmiştir. Bayındırlık Bakanı Erol Çevikçe, konuya ilişkin yaptığı açıklamasında, Karakoçan-Kiğı-Sansa yolunun Kiğı ayrımı ile Yedisu ayrımı arasındaki 40 kilometrelik kısmında her mevsim ulaşımın sağlanabilmesi amacıyla, 20 kilometrelik bölümde çalışmaların hâlihazırda devam ettiğini belirtmiştir. Ayrın-Yedisu arasındaki 14 km yolun ise onarım çalışmalarının tamamlanmasının ardından kış programına dâhil edileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün 1974 yılı çalışma programı çerçevesindeki çalışmaların halen devam ettiğini belirtmiştir. Bu çalışmaların tamamlanmasından sonra il bazında dağılım tablolarının hazırlanacağını açıklamıştır (MMTD, D.4, C.3: 345).

Köy İşleri Bakanı Mustafa Ok ise yaptığı açıklamada, Bingöl iline 1973 ve 1974 de ayrılan ödenekler hakkında bilgi vermiştir. Bu kapsamda Köy yolları için 1973 yılında 12.270.000 TL, 1974 yılında 15.834.000 TL, Köy içme suları için 1973 yılında 6.037.000 TL, 1974 yılında 4.259.000 TL, münferit sulama tesisleri için 1973 yılında 875.000 TL, 1974 yılında 12.713.000 TL, 5 köyde 131 çiftçi ailesine açılan kredi miktarı 487.000 TL, Solhan-Dilektepe Köyünde yapılacak yatırım 1.605.000 TL, toplum kalkınması teşvik ödeneği 69.184 TL, 1 adet tavukçuluk üretim ve damızlık projesi için 200.000 TL tutarında kaynak tahsis edilmiştir. Ayrıca 1974 yılında mevcut işlere ek olarak köprü inşaatları ve köy yollarının stabilize kaplamasının tamamlanması için 7.186.000 TL tutarında ilave ödenek ayrıldığını belirtmiştir.

Bingöl milletvekilleri her fırsatta Bingöl ilinin ulaşım sorununu Meclis gündemine getirmişlerdir. Hasan Celalettin Bey, 1974 yılı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, Bingöl ilinin 320 köyünden 300'üne kış boyunca motorlu araçların gidemediğini ve köy grup yollarının da kapandığını belirtmiştir. Köylülerin hastalarını, şeker, un

ve diğer erzaklarını il veya ilçe merkezlerinden 20-30, bazen 50-60 kilometre uzaklıktaki köylerine at sırtında veya kendi sırtlarında taşımak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Bu durumun insan onuruyla bağdaşmadığını belirtmiştir. Köy grup yollarının bakımının bir an önce yapılmasını ve bir sonraki kış mevsiminde açık tutulması için gerekli önlemlerin alınmasını talep etmiştir. Doğu illerinde yol yapım ve onarım süresinin oldukça kısa olduğuna dikkat çeken Hasan Celalettin Bey, birçok bölgede 8-10 aylık çalışma mevsimine karşılık, bu bölgelerde çalışma mevsiminin 5-6 ay civarında olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple, çalışma aylarında diğer bölgelerdeki yol makinelerinin Doğu illerine gönderilmesini ve çalışmaların tamamlanmasının ardından geri iade edilmesini önermiştir. Kış şartlarına yönelik acil tedbirlerin ise şimdiden alınması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca, birçok vilayette kış nedeniyle yolların kapandığı durumlarda, YSE (Yol Su Elektrik) ile Karayolları Genel Müdürlüğü arasında yaşanan görev dağılımı ve koordinasyon eksikliğinden dolayı halkın mağdur olduğunu ifade etmiştir. Bu gibi olağanüstü hallerde, her iki teşkilatın birlikte hareket etmesinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır (MMTD, D.4, C.5: 352-353).

Bingöl'ün yol ve köprü sorunu ilin genelini olumsuz etkilemiştir. Hasan Celalettin Bey, 1975 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Bingöl'ün Yenibaşak nahiyesini köylere bağlayan Murat (Yenibaşak) köprüsünün yapımı konusunu gündeme getirmiştir. Bu köprü'nün bölge halkı için hayati öneme sahip olduğunu vurgulayarak, bugüne kadar herhangi bir çalışmanın yapılmadığını ifade etmiştir. Hasan Celalettin Bey, köprü'nün bir an önce tamamlanması için alınmış ve alınacak tedbirlerin neler olduğunu ve köprü'nün ne zaman tamamlanacağını Bayındırlık Bakanı tarafından yazılı olarak yanıtlanmasını talep etmiştir. Bayındırlık Bakanı Fehin Adak, konuyla ilgili verdiği yanıtta, Bingöl ili (Bingöl-Muş) ayrımı Yenibaşak yolunda yer alan Murat (Yenibaşak) Köprüsü'nün yapımı için 17 Temmuz 1975 tarihinde ihale sürecinin başlatılacağını ve köprü'nün tamamlanma tarihinin 30 Kasım 1977 olarak planlandığını açıklamıştır (MMTD, D.4, C.13: 222).

Hasan Celalettin Bey, 1976 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle Meclis'te yaptığı konuşmada, Bingöl'ün yol sorunu hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Bingöl'ün Yayladere-Yedisu-Viranşehir-Yenibaşak-Yenisu-Servi nahiye merkezlerine kış aylarında yaklaşık 5-6 ay boyunca motorlu araçlarla ulaşımının mümkün olmadığını vurgulamıştır. Bu durumun başlıca nedeninin Murat Nehri üzerinde bir köprü'nün yapılmamış olmasını göstermiştir. Köprü yapımı için yıllardır ödenek ayrılmasına rağmen yüksek maliyet ve düşük kâr oranları sebebiyle müteahhitlerin projeyi üstlenmekten kaçındıklarını belirtmiştir. Müteahhit bulunamaması halinde köprü'nün devlet tarafından yapılmasını önermiştir. Ayrıca, Yayladere ve Karlıova'nın Viranşehir'e ulaşımını sağlayan yolların az bir çabayla kış mevsiminde dahi kullanılabilir hale getirilebileceğini ifade etmiştir. Bingöl'ün Kiğı kazası ile Yedisu nahiyesi arasındaki yolun yapımı için 1974 yılında deprem fonundan 30 milyon lira ödenek ayrıldığını ve yolun 1976 yılına kadar bitirilmesi gerekirken bunun tamamlanmadığını belirtmiştir. Bu yolun ne zaman tamamlanacağına dair Bayındırlık Bakanlığı'ndan bilgi talep etmiştir. Yedisu nahiyesine bağlı 20 köyde yaşayan halkın yol olmadığı için ciddi sıkıntılar çektiğini, iki çuval unu 250 liraya at sırtında taşıdığını ve hastaların sağlık hizmetlerine erişemediğinden hayatlarını kaybettiğini açıklamıştır. İnsanların aya gittiklerini radyodan duyan Yedisu nahiyesi halkının: "Bizim devletimiz, bizim insanlarımız niçin bize gelmiyor, neden bize acıymıyor?" şeklinde sitem ettiklerini ifade etmiştir. Hasan Celalettin Bey, geri kalmış bu bölgelerin altyapı hizmetlerinin daha fazla geciktirilmeden tamamlanmasını dile getirmiştir (MMTD, D.4, C.16: 169-170). Bu

konuya ilişkin Bayındırlık Bakanı Fehim Adak yaptığı açıklamada, söz konusu köprünün bu sene içinde ihalesi üzerinde bizzat duracağını belirtmiştir (MMTD, D.4, C.16: 180).

Hasan Celalettin Bey, seçim bölgesi Bingöl'ün ulaşım sorununu sürekli Meclis gündemine taşıyarak çözüm bulmaya çalışmıştır. Hasan Celalettin Bey, 1976 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Doğunun birçok ilinde olduğu gibi Bingöl'de de yaklaşık 320 köyden 300'ünün yılın altı ayı boyunca motorlu araçlarla ulaşımın mümkün olmadığını ifade ederek yetkililerin bu duruma karşı ilgisizliğini eleştirmiştir. 20. Yüzyılda insanlığın aya çıktığı bir dönemde Türkiye'nin hâlâ bu sorunlarla uğraşmasının ülke adına utanç kaynağı olduğunu açıklamıştır. Küçük bir ilin yollarının uzun süre ulaşımına kapalı kalmasının hem insani değerler hem de vatandaşlık hakları açısından kabul edilemez bir durum olduğunu belirtmiştir. Hasan Celalettin Bey, bölgedeki YSE (Yol Su Elektrik) ve Karayolları teşkilatlarının bu soruna kayıtsız kaldığını, makinelerin aylarca atıl durumda bekletildiğini söylemiştir. Yetkililere çağrıda bulunarak hiç olmazsa 6 ay için ana yolların devamlı açık tutulmasının sağlanmasını talep etmiştir (MMTD, D.4, C.18: 452-453). Hasan Celalettin Bey, Meclis'in başka bir oturumunda bu sorunları yeniden gündeme getirerek önceki sözlerini tekrarlamıştır. Kiğı-Yedisu-Kiğı-Yayladere-Karlıova-Viranşehir yolları ile Solhan'ın Yenibaşak ve Genç kazasının Yenisu nahiye yollarının hala kapalı olduğuna dikkat çekerek devlet yetkililerinin ve ilgili makamların ulaşım sorununa karşı duyarsız kalmasını eleştirmiştir. Hasan Celalettin Bey, bu sorunların yıllardır devam ettiğini belirterek devlet yetkililerinin bu sorunlara acilen çözüm bulması gerektiğini ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.22: 299-301).

Hasan Celalettin Bey, 1976 yılında Meclis'e Kiğı-Yedisu yolunun yapımına ilişkin yazılı bir soru önergesi vererek bunun Bayındırlık Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını talep etmiştir. Önergesinde 20 bin nüfusun ihtiyacını karşılayan Kiğı-Yedisu yolunun standart hale getirilmesi için 1974 senesinde deprem fonundan 29 milyon liranın ayrıldığını ve iki bakanlık arasında imzalanan protokole göre bu yolun 1975-1976 yılları içerisinde tamamlanması kararlaştırılmıştır. Ancak bugüne kadar bir yapım ve inşaa faaliyetinin yürütülmediğini belirtmiştir. Bu yolun sadece ilkbahar ve yaz aylarında açık kaldığını geriye kalan aylarda ise kapalı olduğunu belirten Hasan Celalettin Bey, bu yol için 1976 yılında yapılacak çalışmanın ve yolun açık tutulması için alınacak tedbirlerin neler olduğunu Bayındırlık Bakanı'na sormuştur. Bayındırlık Bakanı Fehim Adak bu konu ile ilgili yaptığı açıklamada, Kiğı-Yedisu yolunun 1976 Çalışma Programı kapsamında "Deprem Yolları" projesine dâhil edildiğini ve program gereği 1978 yılına kadar tamamlanmasının planlandığını belirtmiştir. Bakan Adak, hâlihazırda sanat yapıları inşasının devam ettiğini, toprak işlerinin ise emaneten yürütüldüğünü bildirmiştir. Bakan Adak, yapım şartları elverdiği takdirde sanat yapılarının mevsim sonuna kadar tamamlanmasının ve yapım sürecine paralel olarak toprak işlerinin ilerletilmesinin öngörüldüğünü açıklamıştır. Ancak, mevcut çalışmalar ve koşullar göz önüne alındığında, Kiğı-Yedisu yolunun 1976 yılı iş mevsiminin sonunda tamamlanmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.20: 599).

1976 yılında Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı bazı köy grup yollarının yapımına ilişkin Meclis'e bir soru önergesi veren Hasan Celalettin Bey, aşağıdaki soruların Köy İşleri Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırmasını talep etmiştir:

"Soru: Bingöl ili Kiğı ilçesine bağlı Sabırla-Demirdöş-Bilice köyleri grup yolu üç seneden beri programda olduğu halde bugüne kadar yapılmadı. Bu yol üç bin nüfusun ihtiyacına hitap etmekte güzergâhı ve toprak hafriyatı rahat olan bir yoldur. Bu arada daha az nüfusa hitap eden daha sonra programa alınan ve daha çetin daha yalçın güzergâh takip eden

yollar yapıldı. Alevî olan bu köylerin halkı mezhepleri sebebiyle yollarının geciktirildiği kanaatine kapılmışlardır.

1. Bu yol ne zaman yapıp bitirilecektir?

2. Yolun yapımındaki gecikmede mezhep ayrılığı gözetilmiş midir?" (MMTD, D.4, C.21: 198).

Hasan Celalettin Bey'in bu sorularını cevaplayan Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz, Bingöl-Kiğı-Açıkgüven-Sabırtaşı-Demirdöş-Bilice grup köy yollarının 1976 yılı yapım programı kapsamında yer aldığını açıklamıştır. Söz konusu yolların yıl içerisinde tamamlanarak hizmete açılması hususunda Bingöl Valiliği'ne gerekli talimatların verildiğini belirtmiştir. Bingöl Valiliği'nden alınan resmi yanıtı göre, bahsi geçen yolun 15 Kasım-31 Aralık 1976 tarihleri arasında yapılacağını ifade etmiştir. Köy yollarının yapımının daha önce belirlenmiş olan kriterlere göre ve öncelik sırasına göre yapılacağını açıklamıştır (MMTD, D.4, C.21: 199).

Bingöl'de yol sorunun yanı sıra su konusu da ilin önemli problemleri arasında yer almıştır. Bingöl Milletvekili Mehmet Bilgin, 1971 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada ilin su sorununa şu sözlerle dikkat çekmiştir:

"Bugün Bingöl'de en büyük dert, sağından, solundan dereler akmasına rağmen malûmualileri olduğu veçhile su derdidir. Değil inşaat için, içmek için dahi su yoktur. Mühendislerin ve bilhassa bu işleri alan kimselerin en büyük dertlerinin su derdi olduğunu bize belirttiler ve bunu iletmemizi de rica ettiler" (MMTD, D.3, C.16: 264).

Bingöl'ün diğer bir milletvekili olan Hasan Celalettin Bey de, 1974 yılı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, Bingöl'ün içme suyu sorununu gündeme getirmiştir. Bingöl ve çevresinde hemen her ovanın köşesinden bir akarsu veya çayın geçtiğini belirterek bunları ovaya yönlendirmek suretiyle küçük gölet ve barajlar inşa etmenin büyük maliyet gerektirmediğini dile getirmiştir. Köylerin temiz suya erişimini sağlamak için sadece suyun toplanması ve muslukların bağlanması yeterli olacağını belirtmiştir. Bu yöntemle Doğu illerindeki içme suyu sorununun bir iki yıl içinde tamamen çözüme kavuşturulacağını ifade etmiştir. Ayrıca, Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün ilgili etüt çalışmalarını hızla tamamlamasını ve bölgenin su ihtiyacını karşılamasını talep etmiştir (MMTD, D.4, C.5: 353).

1977 yerel seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi'nden (MHP) Bingöl Belediye Başkanı seçilen Hikmet Tekin, yerel basına yaptığı açıklamada, kentin en önemli sorunlarından birinin su sorunu olduğunu belirtmiştir. Görevde bulunduğu sekiz aylık süre boyunca en çok bu konuyla ilgilendiğini ifade etmiştir. Bingöl'ün içme suyu ihtiyacını karşılamak üzere milyonlarca lira bütçe ayrılarak hayata geçirilen "Metan İçme Suyu Projesi"nin beklenen faydayı sağlamadığını dile getirmiştir. Tekin Bey, "Hatalı olarak döşenen bu hattan yaz aylarında bile normal su alamamaktayız." şeklinde serzenişte bulunmuştur. Projenin teknik hataları nedeniyle şehrin yeterli su temin edemediğini belirten Tekin Bey, "Yanlış ve bozuk bir projenin kurbanı ben olamam." diyerek yetkilileri sorumluluğa davet etmiştir (Bingöl Günlük Müstakil, 5 Ağustos 1978).

Bingöl'ün başka bir sorunu da bir türlü çözülemeyen elektrik konusuydu. Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Bey'in 1975 yılında Meclis'te dile getirdiğine göre, Bingöl'ün 350 köyünün hiçbirinde elektrik bulunmamaktaydı. Oysa bölge, büyük bir hidroelektrik enerji potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu kaynakların değerlendirilmediğini belirtmiştir (Bingöl Günlük Müstakil, 24 Ocak 1975). Hasan Celalettin Bey, bölgede büyük maden işletmeleri, kömür ocakları ve hidroelektrik santrallerinin bir an önce kurulmasının elzem olduğunu dile getirmiştir.

Bu tesisler için milli teknik ve milli finansmanın yetersiz olduğu durumlarda, dış kredi ve teknolojiden istifade etmek gerektiğini ifade etmiştir. Bunun gibi tesislerin kuruluş borçlarını ve faizlerini kısa süre içerisinde ödeyerek ülke bütçesine düzenli gelir kaynağı sağlamanın yanı sıra işçiler için de istihdam imkânı yaratacağını açıklamıştır. Keban barajının bunun bir örneği olduğunu belirterek baraj için 6-7 milyar lira harcandığını söylemiştir. Barajın tam kapasite ile çalıştığında ise 5-6 milyar kilovat saatlik enerji sağlayacağını ifade etmiştir. Keban Barajı'nın borcu ve diğer masrafları ödendikten sonra her yıl bütçeye 5-10 milyar lira gelir getireceğini belirtmiştir (MMTD, D.4, C.7: 532-533).

Hasan Celalettin Bey, 1975 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Türkiye'deki enerji kıtlığına ve Bingöl'deki Özlüce Barajı'na değinmiştir. Ülkenin sahip olduğu büyük hidroelektrik potansiyeline rağmen, enerji sıkıntısı yaşadığını ve mevcut kaynakların yeterince değerlendirilemediğini ifade etmiştir. Aşağı Fırat Havzası'nda yaklaşık 20 milyar kilovat-saatlik hidroelektrik enerji üretim kapasitesi bulunmasına rağmen, bu bölgede yer alan Diyarbakır, Elâzığ, Bingöl ve Muş illerine bağlı pek çok köyün hâlâ elektriksiz olduğunu dile getirmiştir. Seçim bölgesi olan Bingöl'ü örnek vererek buradaki 330 köyün hiçbirinde elektrik bulunmadığını belirtmiştir. Hasan Celalettin Bey, bölgeden geçen Murat Nehri'nin hidroelektrik potansiyeline dikkat çekerek nehrin kollarından biri olan Peri Çayı üzerinde inşa edilmesi planlanan Özlüce Barajı'nı örnek olarak göstermiştir. Bu projenin hayata geçirilmesi halinde hem bölgenin elektrik ihtiyacının karşılanacağını hem de ekonomiye büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.11: 226-227). Hasan Celalettin Bey, Hükümet programının açıklandığı 20 Mayıs 1975 tarihli Meclis oturumunda, Bingöl'ün elektrik sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Bu bölgelerin büyük hidroelektrik potansiyeline sahip yerler olduğunun altını çizmiştir. Bu potansiyele rağmen köylerin elektriksiz kaldığını, şehirlerde ise yeterli düzeyde elektrik bulunmadığını vurgulamıştır. Hükümet yetkililerine seslenerek bölgedeki hidroelektrik enerji potansiyelinin değerlendirilmesini talep etmiştir (MMTD, D.4, C.12: 209).

Hasan Celalettin Bey, 1976 yılında Bingöl'deki Özlüce Barajı konusunu yeniden Meclis gündemine getirerek önceki sözlerini tekrarlamıştır. Hükümetten, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'ndan bu konuya duyarsız kalmamasını ve bir an önce adım atmasını talep etmiştir (MMTD, D.4, C.18: 515). Hasan Celalettin Bey, 1977 yılında Meclis'te gündem dışı yaptığı konuşmada, Türkiye'nin enerji sorununa ve Özlüce Barajı konusuna tekrar değinmiştir. Türkiye'nin birçok konuda çelişkiler yaşadığı gibi enerji konusunda da çelişkiler yaşadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin yaklaşık 70 milyar kilovat-saat hidroelektrik enerji potansiyeline sahip olduğunu belirten Hasan Celalettin Bey, buna karşılık mevcut enerji ihtiyacının yalnızca 29 milyar kilovat-saat düzeyinde olduğunu ifade etmiştir. Bu potansiyele rağmen enerji ithalatına başvurularak Bulgaristan gibi ülkelerden enerji satın almak zorunda kaldıklarını açıklamıştır. Hasan Celalettin Bey, yalnızca Fırat Havzası'nın tek başına büyük bir enerji üretme potansiyeline sahip olduğu halde, Fırat havzası ve Doğu Anadolu'nun diğer kırsal bölgelerinin karanlıklar içinde kaldığına dikkat çekmiştir. Özlüce barajının 1,5 milyar kilovat-saat enerji verebilecek güçte olmasına karşın bununla ilgilenen yetkililerin olmadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin enerji kaynakları bakımından büyük bir potansiyele sahip olduğunu ancak bu kaynakların verimli bir şekilde değerlendiremediğini dile getirmiştir (MMTD, D.4, C.23: 347).

4.3. Eğitim ile ilgili sorunlar

Bingöl'de bu dönemde eğitim konusu da temel sorunlardan biri olarak öne çıkmıştır. Bingöl Milletvekili Mehmet Sıddık Bey, 1962 yılında Meclis'e bir soru önergesi vererek Bingöl'de bir

lise binasının yapılması hususunda alınmış bir kararın olup olmadığını ve Bingöl Belediyesi tarafından lise binasının inşası için kaç metrekare arsa tahsis edildiğini Maarif Vekili tarafından sözlü olarak sorularını cevaplandırmasını talep etmiştir. Mehmet Sıddık Bey'in bu sorularına karşılık Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesu yaptığı açıklamada, Bingöl Lisesi'ne 1962 yılında yeni bir bina yaptırılması işinin yapı programına alındığını, ancak 1962 bütçe tasarısına konulan ödenek miktarına göre inşaatın bu yıl içerisinde başlamasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bakan İncesu, Bingöl şehri imar planında okul yeri olarak belirlenmiş 14.702 m²'lik bir arsanın liseye yeni bir bina yaptırmak amacıyla metrekaresi 75 kuruş bedel karşılığında 1958 yılı bütçesinden sağlanan 11.110 lira ile satın alındığını açıklamıştır. Ayrıca, arsanın vaziyet planının ilgili makamlardan talep edilerek Bayındırlık Bakanlığı'na gönderildiğini ifade etmiştir. Bakan'ın bu açıklamasından sonra tekrar söz alan Mehmet Sıddık Bey, eğitimin konusunun Doğu bölgeleri için ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiş ve bu bölgelerin geri kalmışlığının temel nedeninin eğitimin yeterince gelişmemiş olmasını göstermiştir:

“Bugün geri kalmış olan Doğu'nun bir açlık dâvası varsa, bu millî eğitiminin yerleşmemiş olmasındadır. Eğer Doğu'nun bir sağlık meselesi varsa, bunun halledilmemiş olmasının tek sebebi eğitim meselenin halledilememiş olmasıdır. Eğer Doğu'nun bir su meselesi, bir aydınlanma meselesi varsa, burada eğitimin halledilmemiş olmasındandır” (MMTD, D.1, C.2: 61-62).

Mehmet Sıddık Bey, konuşmasının devamında eğitim meselesinin bir ülkenin ilerlemesindeki en temel unsurlardan biri olduğunu dile getirerek Doğu bölgelerindeki eğitim sorunlarının çözümü için hükümet ve basın iş birliği yapması gerektiğini belirtmiştir. Basının, Doğu'nun sorunlarını kamuoyuna duyurması ve bu sorunların çözümüne katkı sunmasının elzem olduğunu ifade etmiştir (MMTD, D.1, C.2: 62). 1966 yılında Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü tarafından yayınlanan 11.02.1966 gün ve 178 Sayılı yazıyla, Bingöl'ün Karlıova ilçesinde bir ortaokulun açılması 1967 yılı programına dâhil edilmiştir. Ayrıca, Kiğı ilçesinde yapımı devam eden bir okulun inşasının en kısa sürede tamamlanacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, biri Bingöl merkezde olmak üzere iki yatılı bölge okuluna ihtiyaç duyulduğu belirtilmiş ve bunlardan en az birinin öncelikli olarak ele alınarak inşasına başlanması hususunun Bakanlığa iletildiği ifade edilmiştir. Bakanlık ise bu ihtiyacın önümüzdeki senelerde karşılanacağını belirtmiştir (BCA, 30.1.0.0.119.757.10).

Bingöl Milletvekili Mehmet Bilgin, 1971 yılında Meclis'te yaptığı bir konuşmada, 22 Mayıs 1971 tarihinde Bingöl'de meydana gelen deprem sonrasında gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Konuşmasında, Bingöl'deki eğitim konusuna da değinen Bilgin, Bingöl'deki öğrencilerin durumunu yükseköğrenim ve ortaöğrenim olmak üzere iki kategoride ele almıştır. Yükseköğrenimle ilgili alındığı söylenen tedbirlere rağmen durumun hâlâ belirsizliğini koruduğunu ifade etmiştir. Ortaöğrenimle ilgili olarak da, Bingöl'ün ekonomik olarak dezavantajlı bir il olması nedeniyle köylerden şehre gelen öğrencilerin ayrı ev tutacak maddi imkâna sahip olmadıklarını, bu nedenle akraba ve tanıdıklarının yanına yerleştiklerini belirtmiştir. Ancak o sığındıkları barınakların da artık mevcut olmadığı vurgulamıştır. Bu nedenle, Karlıova depreminde olduğu gibi bu öğrencilerin yatılı okullara yerleştirilmesinin elzem olduğunu ifade etmiştir. Bilgin, İmar ve İskân Bakanı ile yaptığı görüşmelerde Bingöl'de 100 kişilik bir yurt yapılacağına dair söz aldıklarını belirterek bu vaat için Bingöllüler adına minnettar olduğunu söylemiştir (MMTD, D.3, C.16: 264-265).

Mehmet Sıddık Bey, 1972 yılında Bingöl'deki eğitim sorununu tekrar Meclis gündemine getirerek bu meselesinin hala çözülmemiş olduğuna dikkat çekmiştir. Bingöl'de Türkçe

bilmeyenlerin oranının %40'ın üzerinde olduğuna dikkat çeken Mehmet Sıddık Bey, hükümetin bu bölgedeki eğitim sorununu öncelikli olarak ele alması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Bingöl'de meydana gelen deprem sonrasında ailelerini kaybeden ve maddi imkânlarını yitiren öğrenciler için hükümetten destek talebinde bulunmuştur. Özellikle, özel yüksek okullarda öğrenim gören öğrencilerin öğrenim taksitlerini ödeyemedikleri takdirde kayıtlarının silinmesi riskiyle karşı karşıya kaldıklarını belirterek hükümetin bu konuda gerekli adımları atmasını talep etmiştir (MMTD, D.3, C.20: 641-642).

Meclis'in 28 Ocak 1975 tarihli oturumunda, dört yeni üniversite kurulmasını öngören kanun tasarısı görüşülmüştür. Tasarı kapsamında, Elâzığ'da Fırat Üniversitesi, Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi, Bursa'da Bursa Üniversitesi ve Konya'da Selçuk Üniversitesi adıyla dört yeni üniversitenin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kanun tasarısı hakkında söz alan Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Bey, söz konusu dört ilde üniversite kurulmasının memnuniyet verici olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı'nın söylemiş olduğu yeni kurulacak üniversitelerin öğretim elemanı ve malzeme eksikliği giderilmeden ileride telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabileceği yönündeki açıklamasına da karşı çıkmıştır. Hasan Celalettin Bey, kurulacak yeni üniversitelerin zaman içerisinde ihtiyaç duyulan öğretim elemanlarını, araç-gereçleri ve gerekli yasal düzenlemeleri beraberinde getireceklerini ifade etmiştir. Her bir üniversitenin kendi bölgesinin ihtiyaçlarına önemli ölçüde cevap vereceğini belirterek, seçim bölgesi Doğa Anadolu özelinde örnek vermiştir. Elâzığ'a bir üniversite kurulmasının çok isabetli bir karar olduğunu söyleyerek, Elâzığ'ın çevre iller (Muş, Bingöl, Tunceli) için de bir merkez olduğunu açıklamıştır. Elâzığ'da kurulması planlanan üniversitenin, bölgenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamada kilit bir rol oynayacağını vurgulamıştır. Ayrıca, ihtiyaca göre bazı fakültelerin, Bingöl, Tunceli ve Muş gibi komşu şehirlerin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına uygun şekilde kurulmasının kendisinin özel bir temennisi olduğunu dile getirmiştir. Hasan Celalettin Bey, Elâzığ'da bir üniversite kurulmasının bölge halkı için önemli bir fırsat olduğunu belirtmiş ve bu sayede Elazığlı veya Bingöllü bir öğrencinin artık okumak için başka bir şehre gitmesine gerek kalmayacağını ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.8: 231).

4.4. Sağlık Alanındaki Sorunlar

Bingöl ilinin en önemli sorunlarından birisi de sağlık konusuydu. Mehmet Sıddık Bey, 1962 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Bingöl ilinin sağlık sorunlarını gündeme getirerek aşağıdaki soruların Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırmasını talep etmiştir:

- “1. Bingöl Devlet Hastanesinde halen vazifeli kaç doktor mevcuttur? Bu haliyle Devlet Hastanesinin hususiyetini taşımakta mıdır?
2. Mevcut hastanenin yatak adedi ne kadardır?
3. Mevcut bina Devlet Hastanesi mi yoksa sağlık merkezi olarak mı yapılmıştır? Hangi tarihte ihale edilmiştir. Muvakkat kabulü ne zaman yapılmıştır? Katî kabulü yapılmış mıdır?
4. Kiği kazasında sağlık merkezinin 1962 yılında yapılıp yapılamayacağı?” (MMTD, D.1, C.2: 20).

Bu soruları yanıtlayan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Suat Seren, Bingöl Devlet Hastanesi'nde hâlihazırda bir dâhiliye uzmanının bulunduğunu ancak operatör doktorunun görevinden ayrıldığını belirtmiştir. Hastanenin 25 yatak kapasitesine sahip olduğunu ve burada en az 2 uzman doktorun bulunmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, söz konusu pozisyon için ilana çıkılmasına rağmen operatör doktor atamasının henüz gerçekleştirilmediğini

vurgulamıştır. Bakan Seren, Bingöl Devlet Hastanesi'nin kuruluş tarihçesine değinerek hastanenin 1954 yılında 25 yataklı ve iki lojmanlı bir sağlık merkezi olarak inşa edildiğini açıklamıştır. 1956 yılında ise bu sağlık merkezinin Bingöl Devlet Hastanesi adını aldığını ifade etmiştir. Hastanenin 25 Ağustos 1959 tarihinde muvakkat (geçici) kabul işleminin yapıldığını, ancak kesin kabul işlemlerinin henüz hesaplar yapılmadığı için gerçekleştirilmediğini ifade etmiştir. Kesin hesapların binaların inşası, muvakkat ve katî kabul işlemlerinin Bayındırlık Bakanlığı'nca yürütüldüğünü ve bu süreç tamamlandıktan sonra Sağlık Bakanlığı'na teslim edileceğini belirtmiştir. Ayrıca, Kiğı İlçesi'nde bir sağlık merkezi yapılmasının Sağlık Bakanlığı'nca gerekli görüldüğü halde, 1962 yılı bütçesinde bu proje için tahsis edilen ödeneğin iptal edildiğini belirtmiştir. İnşaatın başlayabilmesi için bütçeye yeni bir tahsisat konulmasının zorunlu olduğunu söylemiştir. Bakan Bey'in konuşmasından sonra söz alan Mehmet Sıddık Bey, Bingöl'deki sağlık kurumlarının yetersizliği, doktor sayısının azlığı ve hastanenin kötü koşullarına değinmiştir. Ayrıca bir türlü inşası bitmeyen Bingöl Devlet Hastanesi binasına dikkat çekerek, bu durumun bölge halkının devlete olan güvenini zedeleyebileceğini ifade etmiştir. Hükümetten ve ilgili bakanlardan Bingöl'ün sağlık sorunlarına acilen çözüm bulmalarını talep etmiştir (MMTD, D.1, C.2: 20-21).

Bingöl'ün diğer bir milletvekili olan Halit Rıza Bey, 1962 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin yetersizliğine dikkat çekmiştir. 1923 yılında kurulan Sıhhiye Vekâlet'inin geçen 40 yılda küçümsenmeyecek birçok hizmeti yerine getirdiğini ancak bütün bu başarılarla rağmen sağlık hizmetlerinin istenilen seviyede olmadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin sağlık hizmetleri açısından az gelişmiş ülkelerin bile gerisine düştüğüne dikkat çekmiştir. Türkiye'deki ölüm oranlarının genel nüfusa kıyasla gelişmiş ülkelere göre iki buçuk kat daha yüksek olduğunu belirterek bu tedbirsizlik yüzünden her yıl 250-300 bin vatandaşımızın fazladan vefat ettiğini açıklamıştır. Bunun yanı sıra bebek ölümlerinin Amerika'ya oranla 7-8 kat daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Gelişmiş ülkelerde tüberkülozdan (verem) yıllık ölüm oranı 100 bin kişide 4,54 iken, Türkiye'de bu oranın 100 civarında olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Türkiye'de kişi başına düşen hasta yatağı sayısının nüfusa oranla çok düşük olduğunu belirterek, gelişmiş ülkelerle karşılaştırmıştır. Halit Rıza Bey, Sağlık Bakanlığı'nın kayıtlarına dayandırarak verdiği bilgilere göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 6,5 milyon nüfuslu 19 ilinde toplam 181 bin trahom hastasının bulunduğunu ancak gerçek rakamın yarım milyon civarında olabileceğini ileri sürmüştür. Aynı kayıtlara göre, çoğunluğu Doğu bölgelerinde olmak üzere, 40 bin frengili, 25 bin cüzzamlı ve yaklaşık yarım milyon tüberküloz hastasının bulunduğunu açıklamıştır. Sağlık personeli eksikliğine de değinen Halit Rıza Bey, ülkedeki kayıtlı 12.650 hekimin yalnızca 7 bininin aktif görev yaptığını ve Türkiye'nin en az 28 bin hekime ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Bu sayıya eczacı, hemşire, ebe, sağlık memuru ve yardımcı personel dâhil edildiğinde bu ihtiyacın 70 bin kişiye ulaştığını vurgulamıştır. Sağlık personelinin bölgelerarası dağılımına da dikkat çeken Halit Rıza Bey, Doğu bölgelerinde durumun daha da vahim olduğunu ve 30-40 bin kişiye sadece bir hekimin düştüğünü ifade etmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaklaşık 10 milyona yakın nüfusun sağlık hizmetlerinden mahrum olduğunu ve bu durumun ciddi bir sorun teşkil ettiğini dile getirmiştir. Sağlık hizmetlerindeki en önemli sorununun personel yetersizliği olduğunu belirterek bu eksikliği gidermek için Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu bölgelerinde iki tıp fakültesi açılmasının zaruri olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bu fakültelerin yanında eczacılık ve diş hekimliği okullarının açılmasının da aynı derecede önemli olduğunu vurgulamıştır. Özellikle mahrumiyet bölgelerinde sağlık personeli açığını kapatmak için mukaveleli hekimlik sisteminin

acilen hayata geçirilmesi gerektiğini belirterek, Sağlık Bakanlığı'nın bu konuda daha fazla çaba göstermesi çağrısında bulunmuştur (MMTD, D.1, C.3: 351-353). 1971 yılına gelindiğinde, Yüksek Planlama Kurulu tarafından hazırlanan 50 yataklı Bingöl Devlet Hastanesi'nin 1971 yılı programına alınması hakkındaki ilişik 24.08.1971 Tarih ve 44 Sayılı raporu, Bakanlar Kurulu'nca 6.09.1971 tarihinde kabul edilmiştir (BCA, 30.18.1.2.271.66.11).

4.5. Doğal Afetler ile İlgili Sorunlar

Bingöl ve çevresi, aktif fay hatları üzerinde yer almasından dolayı sürekli depremlerin meydana geldiği bir bölgedir. Nitekim 19 Ağustos 1966'da Bingöl, Bitlis, Ağrı, Muş ve Erzurum illerini etkileyen büyük bir deprem meydana gelmiştir (BCA, 30.1.0.0.121.773.5). Dönemim hükümeti depremden sonra Bingöl, Muş ve Erzurum'da depremden zarar gören vatandaşlara yapılacak yardımlarla ilgili bir kararname yayınlamıştır (BCA, 30.18.1.2.198.62.15). Ayrıca, Bakanlar Kurulu kararıyla bu bölgelere yurtdışından yardım olarak gönderilen malzemelerin her türlü vergiden muaf tutulması kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.2.198.60.12).

Bingöl milletvekilleri de yaşanan felaketin etkilerini hafifletmek amacıyla konuyu sık sık Meclis gündemine taşıyarak çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bingöl Milletvekili Mehmet Emin Bey, 1966 yılında deprem bölgesinde yapılan iş ve hizmetlerle bu bölgedeki genel durum hakkında bilgi edinilmek üzere Meclis Araştırması'na dair önerge münasebetiyle yaptığı konuşmada, deprem bölgesinin bir milletvekilli olarak depremin hemen ardından depremzedelerin durumlarını yerinde görmek, onların dertlerini dinlemek ve hükümete yardımcı olmak amacıyla Diyarbakır Milletvekili Recai İskenderoğlu'nun başkanlığında Mardin Milletvekili Seyfi Güneşan ile birlikte 18-21 Eylül 1966 tarihleri arasında Bingöl, Muş, Varto, Hınıs, Solhan ve Karlıova'yı ziyaret ederek depremzedelerin durumlarını bir rapor halinde Başbakan, Meclis ve Senato Başkanları ve Cumhurbaşkanına verdiklerini hatırlatmıştır. Ancak, yaptığı incelemelerde hükümetin kamuoyuna yaptığı açıklamaların gerçeklerle örtüşmediğini, yapılan yardımların yetersiz olduğunu ve bazı bölgelere hala yardımların ulaşmadığını dile getirmiştir. Mehmet Emin Bey, Hükümetin deprem felaketi hakkındaki çalışmalarını ve önlemlerini yetersiz bulduğunu belirterek araştırma önergesinin kabul edilmesini istemiştir (MMTD, D.2, C. 9: 111-112).

Mehmet Emin Bey'in bu iddialarına karşılık İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu söz alarak bölgeye yapılan yardımlar hakkında bilgi vermiştir. Bakan Menteşeoğlu'nun verdiği bilgilere göre 425 meskûn mahal ve 25.000 kilometrekare alana yayılan deprem bölgesinde 2.517 ölü, 1.400 yaralı ve 20.007 ağır hasarlı bina vardır. 21 Ağustos'ta bütün bölgede hasar tespitine başladıklarını ve 22 Ağustos'ta Bakanlar Kurulu toplanarak alınacak acil önlemleri görüşüp karara bağladığını belirtmiştir. 24 Ağustos'ta ise Başbakan'ın başkanlığında çeşitli meslek kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda afetzedelerin iskân sorunları ele alınmıştır. 26 Ağustos'ta acil önlemlerin artırılmasına karar verilmiş ve meselenin sonraki boyutu olan kalıcı önlemler konusu dikkate alınmaya başlanmıştır. Menteşeoğlu, 31 Ağustos günü yaptıkları anketlerin sonuçlarını kısaca aktarmıştır. Buna göre, Erzurum'da 1.595 aile baraka, 753 aile başka yerlere iskân, 6.654 aile nakit yardımı; Muş'ta 2.890 aile baraka, 911 aile başka yerde iskân ve 5.396 aile nakit yardımı istemiştir. Bingöl'de aileler sadece barakadan yana tercih kullanmışlardır. Toplamda para yardımı isteyenlerin sayısının 12.050, başka yerlerde iskân edilmeyi isteyenlerin sayısının 1.664 ve baraka isteyenlerin sayısının ise 6.293 kişi olduğunu belirtmiştir. Menteşeoğlu, bölgede yapılacak hizmetleri koordinasyonlu bir şekilde yürütmek amacıyla geniş yetkilere sahip bir İmar ve İskân İcra Heyeti kurduklarını belirterek Muş, Varto, Karlıova ve Hınıs olmak üzere beş yerde de inşaat amirlikleri kurulduğunu ifade etmiştir.

(MMTD, D.2, C. 9: 116-119). 20 Eylül’de de iç ve dış kaynaklardan temin edilen prefabrik evlerin kurulumuna başlandığını ve toplam 590 prefabrik konutun tamamlanarak hizmete sunulduğunu açıklamıştır. 21 Ekim’de ise diğer illerde misafir olarak kalan depremzedelerin kışlık gıda ihtiyaçlarını temin ettiklerini, bunun yanı sıra geçimini hayvancılıkla sürdüren depremzedelerin kış döneminde herhangi bir mağduriyet yaşamamaları için 17.000 ton hayvan yemini hazırlanarak gerekli stokları yaptıklarını ifade etmiştir. 31 Ekim itibarıyla ayrıca nakit yardımı isteyenlerin hepsine 1.000 liralık ödeme yapıldığını, 1.500 liralık ikinci taksitin ise %85’i ödendiğini belirtmiştir. Menteşeoğlu, toplam 9.462 baraka ve 590 prefabrik konutun yapıldığını, 12.050 aileye 28.018.000 lira dağıtıldığını ve 12.323 aileye de 5.604.740 lira ahır yardımı yapıldığını açıklamıştır. Acil önlemler çerçevesinde, bölgeye 21.179 çadır, 62.711 battaniye, 132.740 giyecek, 11.175.106 kilo yiyecek, 9.846 kilo temizlik maddesi, 1300 ton linyit dağıttıklarını belirten Menteşeoğlu, yardımları ulaştırmak için 825 kilometre köy yolu yaptıklarını ve bu sırada 30 köye de su getirdiklerini söylemiştir. Bunun yanı sıra, 302 sağlık personeli 77 motorlu araçla bölgeyi dolaşarak 585.000 kişiye kolera aşısı yapıp çeşitli ilaç ve vitaminlerin dağıtıldığını ifade etmiştir. Ayrıca 3.123 öğrenci çeşitli illere yerleştirdiklerini, depremzedelerin 32.000 baş hayvanının ise Et ve Balık Kurumu tarafından 8.500.000 lira ödenerek satın alındığını belirtmiştir. İçten ve dıştan toplanan yardımlara da değinen Bakan Menteşeoğlu, 6.408.514 lira dış, 31.012.675 lira iç olmak üzere toplam 37.426.189 lira yardım toplandığını, bu yardımların hepsinin nakdi olarak depremzedelere verildiğini söylemiştir (MMTD, D.2, C. 9: 127-138).

Bingöl’ün bir diğer milletvekili olan Cemal Yavuz Bey, 1967 yılında deprem bölgesinde bilgi edinilmek üzere kurulan Meclis Araştırma Komisyonu raporu münasebetiyle Meclis’te yaptığı konuşmada, Komisyonun bir aylık bir süre için deprem bölgesinde görevlendirildiğini ve bu süre zarfında deprem bölgesini gezerek yetkililerden ve halktan bilgi topladığını, ancak komisyonun raporunda yer almayan yanlışlıklar ve eksiklikler olduğunu vurgulamıştır. Yavuz Bey, Komisyonun on gün içinde Erzurum, Muş, Bingöl il merkezleriyle bazı ilçelerin ve anayol üzerindeki köylerin gezdiğini; Çat, Karayazı ve Bulanık ilçelerine ise hiç gidilmediğini söylemiştir. Afetler Kanununa göre hasar tespitleri İmar İskân ve Bayındırlık Bakanlığının yetki vereceği kişiler aracılığıyla mahallinde yapılır denilmesine rağmen civar illerden gönderilen teknikerler aracılığıyla tespitler yapıldığını belirtmiştir. Bu kişilerin de bilgi ve yetenek bakımından yetersiz olduğunu belirten Yavuz Bey, aynı hasara sahip binaların farklı ekipler tarafından farklı şekilde hafif, orta veya ağır hasarlı rapor edildiğini ifade etmiştir. Bu durumun ise halk arasında hoşnutsuzluk ve büyük şikâyetlere yol açtığını açıklamıştır. Ayrıca, bazı teknik ekiplerin, uzak ve dağlık köylere gitmek yerine, muhtarlardan veya halktan bilgi alarak masa başında tespit yaptıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte, bölgede meydana gelen ardışık depremlerde, ilk depremde hasar görmeyen yapıların daha sonraki depremlerde yıkıldığını veya ağır hasar aldığını ifade etmiştir. Vatandaşların yetkililere tekrar hasar tespiti yapılmasını talep ettiğini, ancak yetkililerin “bir defa tespit yapıldı, yenisi yapılamaz” diyerek bu talepleri reddettiğini belirtmiştir. Bu durumun ise komisyonun raporunda yer almadığını belirtmiştir. Hükümetin, deprem bölgesinde anket yapılmasını zorunlu kıldığını ancak uygulamada bu karara uyulmadığını dile getirmiştir. Köy İşleri Bakanı’nın bölgeye gelerek halka, “kendi evinizi yapın, her birinize 2.000 lira vereceğiz” şeklinde vaatte bulunduğunu ancak bu vaat, Hükümetin kararına aykırı olduğunu ve anket yapılmadan uygulandığını ifade etmiştir. Vatandaşların bu vaat üzerine evlerini tamir etmeye başladığını fakat 2.000 lira yerine 500 lira yardım yapıldığını belirtmiştir. Hükümetin deprem bölgesi için aldığı kararların bölgeler arasında farklı şekilde uygulandığına dikkat çekerek bu durum hasar tespitlerinin isabetsiz olmasına yol açtığını

vurgulamıştır. Bunun yanı sıra bölgede inşa edilen barakalarla ilgili ciddi sorunlar ve eksiklikler olduğunu belirterek barakaların kurulduğu yerler, yapısal eksiklikler, yalıtım sorunları, mahremiyet ihlalleri ve yangın riskleri nedeniyle ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğunu ifade etmiştir. Cemal Yavuz Bey, hasar tespit çalışmalarının usulüne uygun yapılmadığı ve halkın mağdur edildiğini belirterek rapora muhalif olduğunu ifade etmiştir (MMTD, D.2, C.17: 208-212).

24 Eylül 1968 tarihinde Bingöl'ün Kiğı kazasında meydana gelen deprem bölgede ciddi hasara yol açmıştır. Bingöl Milletvekili Mehmet Emin Bey, Kiğı'daki deprem felâketi ve alınması gereken tedbirlerle ilgili Meclis'te yaptığı konuşmada, Kiğı merkezinde 188 ağır hasarlı, 70 orta hasarlı ve 33 hafif hasarlı olmak üzere toplam 291 binanın etkilendiği belirtmiştir. Ayrıca, Kiğı'ya bağlı 82 köyde ise 450 ağır hasarlı, 997 orta hasarlı ve 412 hafif hasarlı bina olmak üzere toplam 1859 binada hasar meydana geldiğini ifade etmiştir. Depremde can kaybı yaşanmadığını fakat 17 vatandaşın yaralandığını açıklamıştır. Deprem sonra yapılan yardımlara da değinen Mehmet Emin Bey, İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Kiğı merkezinde bir inşaat amirliğinin kurulduğunu ve afet bölgesine hızlı bir şekilde yardımın ulaştırıldığını ifade etmiştir. Afetler Genel Müdürlüğü'nün, Bingöl Valiliği'ne 40 bin lira ve 624 adet çadır gönderdiğini, Kızılay'ın ise 1.300 adet çadır, 400 adet battaniye, 13 ton çeşitli gıda maddesi ve giyim eşyası gönderdiğini belirtmiştir. İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun açıklamalarına atıfta bulunarak kış mevsimi gelmeden bölgedeki geçici ve kalıcı iskân ihtiyaçlarının giderileceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda, Kiğı merkezinde 188 prefabrik ev inşa edileceğini, köylerde ise kendi evlerini yapmak veya tamir etmek isteyen vatandaşlara ise 2 metreküp kereste ve 3 bin liraya kadar maddi yardım yapılacağını açıklamıştır. Ayrıca, bu yardımı kabul etmeyen köylüler için de tahtadan geçici barakaların inşa edileceği sözünün verildiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, depremden etkilenen Kiğı halkının yurtdışına işçi olarak gönderilmeleri konusundaki taleplerine de değinen Mehmet Emin Bey, Çalışma Bakanlığı'ndan Kiğı için özel işçi kontenjanı ayrılmasını talep etmiştir. Mehmet Emin Bey, konuşmasının sonunda bölge halkının hükümetten taleplerinin neler olduğunu sıralamıştır:

- “1. Kış gelmeden İmar ve iskân Bakanlığınca daimî ve muvakkat iskânın sağlanması.
2. Bayındırlık ve Köy işleri Bakanlıklarınca kaza, nahiye ve köy yollarının süratle ve kış gelmeden yapılmasına ehemmiyet verilmesi.
3. Tarım Bakanlığınca bu mıntıkaya diğer mıntikalara tercihan tohumluk ve ekmeklik buğdayın sevk edilmesi.
4. Esnaf ve köylülerin ticari ve zirai borçlarının uzun süre tecil edilmesi.
5. Kiğılı öğrencilerin Bingöl ve diğer yerlerdeki öğretmen ve yatılı sanat okullarına imtihansız ve tercihan alınması ve Kiğı yatılı bölge okuluna tanınan 200 öğrenci kontenjanının 400'e çıkarılması.
6. Yurt dışına işçi olarak gitmek üzere Çalışma Bakanlığınca Kiğı'ya özel kontenjan tanınması” (MMTD, D.2, C.28: 786-787).

Mehmet Emin Bey'den sonra söz alan İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu yaptığı açıklamada, depremin ardından hemen bölgeye gittiklerini ve ilk aşamada uygulanması gereken dört temel tedbiri (güvenlik, sağlık, iaşe ve geçici iskân) hızla devreye aldıklarını belirtmiştir. Kalıcı yerleşim kapsamında Kiğı merkezinde 188 aile için prefabrik konutun yapılmakta olduğunu, köylerdeki vatandaşlara da malzeme ve kredi desteği vermek suretiyle konutları inşa edeceklerini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra afet bölgesindeki vatandaşların banka borçlarının ertelendiğini ve yeni kredi olanakları sunulduğunu, yurt dışında çalışmak isteyen

afetzedeler için kontenjanlar ayrıldığını, Doğu Bölgesinde vatandaşların talep ettiği tohumluk ve yemeklik hububatın tahsis işlerinin Tarım Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı tarafından bir programa bağlanarak uygulamaya konulduğunu açıklamıştır. (MMTD, D.2, C.28: 787-788).

Bingöl Milletvekili Mehmet Sıddık Bey, 1970 yılında Meclis'te gündem dışı yaptığı konuşmada, Bingöl'de meydana gelen doğal afetlerin yarattığı olumsuz koşullara dikkat çekmiştir. Bingöl'ün jeolojik yapısı nedeniyle sık sık toprak kaymaları ve diğer doğal afetlerle karşı karşıya kaldığı belirtmiştir. Özellikle merkeze bağlı Gülbe, Kös ve Ciligöl köylerinde yaşanan toprak kaymalarının ciddi boyutlara ulaştığını ve bu durumun can ve mal güvenliğini tehdit ettiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen köylerin 1970 yılı imar programına dâhil edilmesi için İmar ve İskân Bakanlığı'na çağrıda bulunmuştur. Ayrıca, Bingöl şehir merkezindeki Karşı Mahalle, Bulak, Cami ve Saray mahallelerinin de benzer risklerle karşı karşıya olduğunu belirterek bu bölgelerde yaşayan vatandaşların güvenli bir yere taşınması gerektiğini dile getirmiştir. Mehmet Sıddık Bey, 288 aile için Geçimian bölgesinde konut yapımına başlandığını, ancak 1969 yılında planlanan 133 konuttan sadece 88'inin tamamlandığını, geri kalan 50 konutun ise 1970 yılına ertelendiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra belediyenin mevcut su ve elektrik altyapısına sahip bir bölgeyi terk ederek, şehirden uzak bir alanda konut yapmasını da eleştirmiştir. Bu yaklaşımın hem devlet hem de vatandaşlar için maddi kayıplara yol açtığını ve devlete yaklaşık dört milyon lira ek maliyet getirdiğini ifade etmiştir. İmar ve İskân Bakanlığı'nın bu konuya hassasiyetle yaklaşması gerektiğini belirtmiştir (MMTD, D.3, C.2: 966-967).

22 Mayıs 1971 tarihinde merkez üssü Bingöl olan büyük bir deprem meydana gelmiştir. Bingöl'de çıkan İkbal gazetesinin verdiği habere göre, 22 Mayıs'ta gerçekleşen 8,2 şiddetindeki deprem, bölgede büyük can ve mal kaybına yol açmıştır. Şehir içindeki ölü sayısı resmi kayıtlarda 300 olarak belirtilmişse de gerçek rakamın bu sayıdan çok daha fazla olduğu iddia edilmiştir. Halkın, gece boyunca kayıplarını şehir dışına taşıdığı ve köylerde tespit edilemeyen pek çok ölümün olduğu belirtilmiştir. Depremde binaların büyük çoğunluğunun hasar gördüğü ve %90'ının tamir edilemez durumda olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, deprem yönetmeliğine uygun inşa edilmemiş olan bu yapıların şiddetli depreme dayanmasının mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Şehirde sağlam kalan bina sayısının 70-80'i geçmediği belirtilmiştir (İkbal, 10 Haziran 1971).

Mehmet Sıddık Bey, 1971 yılında Meclis'te gündem dışı yaptığı konuşmada, Bingöl'de meydana gelen deprem dolayısıyla bölge halkının yaşadığı sorunları dile getirmiştir. 22 Mayıs'ta Bingöl'de meydana gelen 8,2 büyüklüğündeki depremde şehrin büyük ölçüde yıkıldığını, birçok insanın aile üyelerini kaybettiğini ve yaklaşık 60 bin kişinin depremden etkilendiğini belirtmiştir. Hükümetin depremin ardından büyük bir hassasiyetle olayın üzerinde durduğunu ve elinden gelen çabayı gösterdiğini ifade etmiştir. Ancak yine de hükümetten birtakım taleplerinin olduğunu dile getirmiştir. Bingöl'de yapılması planlanan 3.342 prefabrik konutun tipik aile yapısına uygun olmaması nedeniyle vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kaldığını ve aile mahremiyetini ortadan kaldıracaklarını belirtmiştir. Mehmet Sıddık Bey'e göre, bu konutlar 37 metre kareydi ve 6-7 nüfuslu aileler için yetersiz kalıyordu. Ayrıca bu konutların bölgedeki sert iklim koşullarına uygun olmadığını vurgulamıştır. Hükümetten daha kalıcı ve uygun çözümler bulmasını talep etmiştir. Bingöl'ün özellikle konut, ulaşım ve eğitim alanlarında acil çözümler beklediğini belirtmiştir. Ulaşımında, Karlıova-Bingöl ve Solhan-Bingöl yollarının tamamlandığını ancak Genç-Bingöl, Yamaç-Bingöl ve Sancak-Bingöl yollarının ise hâlâ tamamlanmadığını ifade etmiştir. Eğitim konusunda ise Bingöl'deki lise binasının depremde tamamen yıkıldığını ve 1.700

öğrencinin eğitimden mahrum kaldığını belirtmiştir. Bu meseleyi dönemin başbakanı ve parti yetkilileriyle görüştüklerini ancak henüz somut bir adımın atılmadığını açıklamıştır. Bunun yanı sıra, Genç ilçesinde 63 köyde depremde yıkılan binanın henüz hasar tespiti yapılmadığını Karlıova, Solhan ve Kiğı ilçelerinde de benzer sorunların olduğunu dile getirmiştir. Hâlihazırda Bingöl'de 4.959 evin yıkıldığını tespit edildiğini ancak yaklaşık 10 bin binanın hala tespit edilemediğini belirterek Hükümetin bu konu üzerinde hassasiyetle durmasını istemiştir (MMTD, D.3, C.15: 155-156).

Bingöl'ün diğer bir milletvekili olan Mehmet Bilgin, 1971 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, Bingöl depremi sonrasında gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Mehmet Bey, Adalet Partisi tarafından bölgedeki faaliyetleri yerinde incelemek üzere görevlendirildiğini ancak yaptığı incelemelerde Bingöl merkezinde bugüne kadar tek bir binanın dahi inşa edilmediğini ve yalnızca birkaç banyonun yapıldığını ve bunların da su bağlantılarının olmadığını belirtmiştir. Buna karşın, köylerdeki yol çalışmalarının ise olumlu olduğunu belirterek Karayolları ve YSE'ye (Yol Su Elektrik) bu konuda minnettar olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca, Bingöl'deki tüccar ve esnafın ekonomik olarak zor durumda olduğunu ifade ederek kredi ve faizlerin ertelenmesini ve yeni kredilerin sağlanması konusunda ilgili bakanlardan destek istemiştir. Hükümetten deprem bölgelerindeki çalışmalarını hızlandırmasını ve kış mevsimi gelmeden vatandaşların barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını talep etmiştir (MMTD, D.3, C.16: 264-265). Mehmet Bey'in esnaf ve tüccarların kredi ve faizlerin ertelenmesi hususundaki talebi yetkililerce kabul görmüştür. Bakanlar Kurulu kararıyla, 12.05.1971 tarihinde Bingöl ve çevresinde meydana gelen depremden zarar gören esnaf ve küçük zanaatkârlarla bunların kurdukları dernek, birlik, kooperatif ve ortaklarının Türkiye Halk Bankası'na olan borçlarının ertelenmesi Bakanlar Kurulu'nca 2.07.1971 tarihinde kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.2.268.48.18).

Deprem felaketinin ardından evleri yıkılan aileler için konut inşa süreci başlatılmış olmasına rağmen vaktinde teslim edilmeyen konutlar nedeniyle halk mağdur olmuştur. Özellikle kış mevsiminin gelmesiyle birlikte sert iklim koşulları depremzedelerin yaşam şartlarını daha da zorlaştırmıştır. Bunun üzerine Bingöl halkı, henüz kapı ve pencereleri takılmayan, sıvası yapılmamış ve altyapı bağlantıları henüz bitmemiş olan konutları işgal etmiştir (Bingöl Günlük Müstakil, 27 Ağustos 1971). Mehmet Sıddık Bey, 1972 yılında Meclis'te gündem dışı yaptığı konuşmada, 22 Mayıs 1971'de Bingöl'de meydana gelen deprem konusunu tekrar gündeme getirerek, Bingöl halkının bir türlü çözilemeyen konut sorununa değinmiştir. Konuşmasında, depremde 1.017 kişinin hayatını kaybettiğini, 6.000 konutun tamamen yıkıldığını ve 7.000 konutun orta derecede hasar gördüğünü ifade etmiştir. Bingöl'de, biri merkezde diğeri köylerde olmak üzere iki farklı tür konutun yapıldığını ancak, hükümetin konutların teslimi konusundaki vaatlerini yerine getirmemesi üzerine bu konutların vatandaşlar tarafından işgal edildiğini ifade etmiştir. Buna neden olarak da kış mevsiminin yaklaşması ve konutlardaki yapısal eksiklikleri göstermiştir. Mehmet Sıddık Bey, Bingöl il merkezi ve Genç kazası dâhil olmak üzere toplamda 114 farklı noktada 5.667 konutun inşa edilmesinin öngörüldüğünü ancak sadece 3.490 konutun yapıldığını belirtmiştir. Geriye kalan 2.177 konutun yapımının ise 1972 yılına ertelendiğini açıklamıştır. Bunun yanı sıra, tamamlanan konutlarda ciddi eksiklikler bulunduğunu, tuvaletlerinin olmadığını, kanalizasyon bağlantılarının yapılmadığını ve elektrik tesisatının döşenmediğini dile getirmiştir. Ayrıca, prefabrik konutların Bingöl'ün sert kış koşullarına dayanıksız olduğunu ve bazılarının çöktüğünü belirtmiştir. Prefabrik konutta donarak ölen

vatandaşların olduğunu belirterek durumun ciddiyetini ortaya koymuştur. Bingöl'ün köylerinde ise toplamda 3.658 konutun yapılmasının planlandığını, bunlardan 2.154'ünün 1971 yılında tamamlandığını ancak geri kalan 904 konutun inşasına henüz başlanmadığını ifade etmiştir. Ayrıca, 12 Mart'tan önce yurt dışında çalışmak üzere Bingöl Valiliği emrine 300 kişilik kadro verildiği halde 10 Mart'tan sonra ancak 10 kişinin yurt dışına gönderilebileceği yönünde kanaat oluştuğunu söylemiştir. Mehmet Sıddık Bey, Bingöl'de yaşanan deprem felaketinin yol açtığı yıkım ve sonrasında ortaya çıkan sorunların çözümü için Hükümetten, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'ndan, Orman Bakanı'ndan, Sanayi ve Teknoloji Bakanı'ndan ve Tarım Bakanı'ndan destek istemiştir (MMTD, D.3, C.20: 640-643).

İmar ve İskân Bakanı Serbülent Bingöl bu konu ile ilgili yaptığı açıklamada, Bingöl'de iklim şartlarından dolayı inşaat mevsiminin kısa oluşu sebebiyle inşaat çalışmalarına ancak 1 Ağustos'ta başlayabildiklerini ve 174 ayrı noktada inşaat çalışmalarının sürdüğünü belirtmiştir. Bakanlık olarak 3 ayda 263 milyon TL yatırım gerçekleştirdiklerini, şehir merkezinde planlanan 2.180 konuttan 1.980'inin inşaatına başlandığını ve 747'sinin tamamlandığını, köylerde ise 3.752 konuttan 3.088'inin tamamlanarak teslim edildiğini açıklamıştır. Barınma ihtiyacının yanı sıra altyapı hizmetleri olarak yolların büyük ölçüde yapıldığını, kanalizasyon çalışmalarının da devam ettiğini ifade etmiştir. Bingöl'ün en önemli meselelerinden biri olarak içme suyunun öne çıktığını ancak bazı su kaynaklarının olduğu güzergâhta heyelan riski bulunması nedeniyle ciddi engellerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Buna rağmen, su sorununa kalıcı çözüm bulma çabalarının sürdüğünü ve alternatif kaynakların değerlendirildiğini söylemiştir (MMTD, D.3, C.20: 643-644).

Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner ise yaptığı açıklamada, Türkiye'nin jeolojik ve coğrafi özellikleri nedeniyle sıkça doğal afetlerle karşılaştığını ve bu afetlerin önemli can ve mal kayıplarına yol açtığını ifade etmiştir. Bakan Uzuner, doğal afetlerden zarar gören vatandaşların yurt dışına işçi olarak gönderilmelerine öncelik tanıdıklarını, ancak yurtdışındaki yabancı işverenlerin vasıfsız işçi taleplerini her geçen gün giderek azaltmalarından dolayı bir takım engellemelerle karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Ayrıca, öncelik sisteminin bazı kişiler tarafından istismar edilmeye çalışılması nedeniyle Bakanlık olarak tedbir almak zorunda kaldıklarını söylemiştir. Bu doğrultuda, 25 Ekim 1971 tarihli ve 7/3338 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile afetzedelere öncelik tanınmasında uygulanacak usul ve esaslar belirlenmiş; öncelikli bölgelerin ve kişilerin tespiti için Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu yetkilendirilmiştir. Öncelikli gönderilecek afetzedelerin belirlenme işini ise İl Hasar Saptama Komisyonlarına bırakıldığını açıklamıştır. 1971 depremi sonrası Bingöl Valiliği tarafından 683 kişilik bir öncelikli başvuru listesi hazırlandığını ve bu kişilerin yurt dışına gönderimi konusunda herhangi bir kısıtlama yapılmadığını ifade etmiştir. Bugüne kadar toplam 19.455 afetzede vatandaşı yurt dışına gönderdiklerini, hâlihazırda sıra bekleyen 64.544 kişi için ise kontenjan tahsisi yapılmış olup, bu kişilerin en kısa sürede gönderilmesine yönelik çalışmaların devam ettiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra depremzede vatandaşların iç istihdamda öncelikli olarak yerleştirilmeleri hususu, ilgili yatırımcı bakanlıklara iletiliğini söylemiştir (MMTD, D.3, C.20: 644-646).

Bingöl Milletvekili Abdullah Bazencir, 1974 yılında Meclis'e Bingöl'de deprem nedeniyle yapılan prefabrik konutlarla ilgili yazılı bir soru önergesi vererek, 22 Mayıs 1971 tarihinde Bingöl'de meydana gelen şiddetli depremin ardından yapılan konutlardan vatandaşların memnun olmadığını belirtmiştir. Özellikle Bingöl'ün sert kış koşullarına uygun olmayan bu yapıların, insan sağlığı, aile yaşantısı ve güvenlik açısından büyük riskler taşıdığını ifade etmiştir. Ayrıca, soğuk

hava koşulları nedeniyle birçok vatandaşın hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Prefabrik konutların ıslah edilmemesi veya bu işlemin geciktirilmesi nedeniyle binlerce vatandaşın soğuk ve sağlıksız koşullarda yaşamaya devam edeceğini vurgulamıştır. Bu durumun devletin depremzedelere karşı sorumluluğunu yerine getirmediği izlenimini doğuracağını ve toplumda olumsuz bir algıya yol açacağını belirtmiştir. Bu hususta İmar ve İskân Bakanlığı'nın almış olduğu tedbirlerin neler olduğunun açıklanmasını talep etmiştir. Bu sorulara cevaben İmar ve İskân Bakanı Ali Topuz yaptığı açıklamada; Bingöl'de tespit edilen barınma sorunlarının giderilmesine yönelik çeşitli tedbirler alındığını ve vatandaşların daha iyi koşullarda yaşaması için kapsamlı çalışmaların yürütüldüğünü belirtmiştir. Söz konusu çalışmalar belirli bir aşamaya geldiğinde ise gerekli bilgilendirmelerin yapılacağını ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.3: 179-180).

Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Bey ise 1975 yılında Meclis'te söz alarak gündem dışı yaptığı konuşmada, Bingöl'ün Karlıova ilçesinde inşa edilen geçici deprem konutlarına değinmiştir. 1966 yılında Bingöl'ün Karlıova ve Kiğı ilçeleri ile Muş'un Varto ilçesinin büyük bir depremle sarsıldığını ve depremde büyük can kayıplarının yaşandığını belirtmiştir. Deprem sonrasında dönemin hükümetinin acil tedbirler alarak vatandaşların kış aylarında açıkta bırakmamak için aceleyle küçük ve ailelerin barınmasına pek uygun olmayan 16-20 metrekare büyüklüğünde geçici konutlar inşa ettiğini açıklamıştır. O günden bugüne kadar vatandaşların Karlıova'da, Kiğı'da ve Varto'da, 16 metrekarelik daracık barakalarda, ortalama 10 nüfuslu aileleriyle birlikte barınmaya mahkûm edildiğini ifade etmiştir. Devlet yetkililerinin her yıl bir sonraki inşaat sezonunda kalıcı konutların yapılacağına dair vaatlerde bulunduğunu, ancak bu vaatlerin yerine getirilmediğini dile getirmiştir. Depremi üzerinden dokuz yıl geçmesine rağmen hala kalıcı konutların inşa edilmediğini ve vatandaşların sağlıksız koşullarda yaşamaya devam ettiğini vurgulamıştır. Devletin bu bölgelerdeki vatandaşlara kalıcı konutlar yapma taahhüdünü yerine getirmediğini ve "hak sahipleri tespit edilmemiştir" gibi gerekçelerle sorumluluktan kaçtığını belirtmiştir. Karlıova ve Kiğı gibi yerlerde mevcut imkânların kullanılarak kalıcı konutların hızla inşa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.11: 252-253). Bu konuya ilişkin İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok yaptığı açıklamada Bingöl, Karlıova ve Kiğı ilçelerinde meydana gelen afetin etkilerinin henüz bertaraf edilemediğini ifade etmiştir. Bakanlık olarak afet bölgelerindeki yeniden yapılandırma çalışmalarını iki yönlü bir stratejiyle yürüttüklerini, bir yandan üniversiteler tarafından hazırlanan tip projeler diğer yandan ise Bakanlık bünyesinde daha önce hazırlanmış olan ve özellikle Kiğı ve Karlıova gibi ilçelerde uygulanması öngörülen projelerin hızla inşaat safhasına geçirilmesi hususunda çalışmaların yürütüldüğünü söylemiştir (MMTD, D.4, C.11: 253).

Hasan Celalettin Bey, 1975 yılında Meclis'e Bingöl ovasının sel afetinden kurtarılmasına ilişkin bir yazılı bir soru önergesi vererek bunun Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırmasını talep etmiştir. Önergesinde, Bingöl merkez ovası, Gayt ve Bingöl çaylarının devamlı sel tehdidi altında olduğunu belirterek bu verimli toprağı sel felaketine karşı korumak için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü sormuştur. Hasan Celalettin Bey'in sorusunu cevaplayan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Salahattin Kılıç, Bingöl-Gayt ve Göynük suları, Bingöl-Göynük-Çilkani ve Garip ovalarında takriben 7.172 hektar arazinin sulanmasına yönelik planlama çalışmalarının tamamlandığını belirtmiştir. Projenin, Gayt çayı üzerinde Gayt barajı ile Bingöl regülâtörü ve Göynük çayı üzerinde de Göynük regülâtörü, sulama ve ıslah tesislerini kapsadığını ifade etmiştir. Bu ünitelerden Göynük regülâtörünün inşasının devam ettiğini ve 1976 yılında tamamlanacak şekilde programlandığını vurgulamıştır. Gayt Barajı ile ilgili planlama çalışmalarının ise henüz tamamlandığını belirtmiştir. Ancak, mevcut teknik eleman kapasitesinin

elverdiği ölçüde yapılacak katî proje çalışmalarını müteakip bütçe imkânları ve program kriterleri doğrultusunda ileriki yıllarda yatırım programına alınacağını ifade etmiştir. Gayt Barajı ve ünitelerinin tamamlanması halinde bölgedeki taşkınların önleneceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, taşkınları önlemek için alınması gereken tedbirler konusunda DSİ IX. Bölge Müdürlüğü'ne gerekli talimatların verildiğini ifade etmiştir (MMTD, D.4, C.14: 24-25).

Abdullah Bazencir, 1976 yılı İmar ve İskân Bakanlığı bütçesi münasebetiyle MSP Grubu adına yaptığı konuşmada, 1971 yılında Bingöl'de meydana gelen şiddetli deprem sonrası yapılan prefabrik konutlarda yaşayan ailelerin ne kadar zor şartlarda hayatlarını idame ettiklerini verdiği şu örnekle açıklamıştır:

“1971 yılında Bingöl'de şiddetli zelzeleden sonra yapılan prefabrik evlerde oturan ailelerin çocukları, sabahları yataktan kalkmak istedikleri zaman saçlarının buz tutarak yastığa yapışmış ve anneleri tarafından makasla kesildikten sonra kalkabilmek imkânını bulabilmiştir” (MMTD, D. 4, C. 16: 289-290).

Abdullah Bey, Bingöl gibi yüksek rakımlı ve soğuk iklime sahip bölgelerde iklim şartlarına uygun konutların yapılmasının elzem olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra, afet sonrası süreçte yaşanan bir diğer önemli sorun olarak hasar tespit çalışmalarındaki adaletsizliklere dikkat çekmiştir. Diyarbakır'ın Hani ilçesi ile Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı bazı köylerde depremden hemen sonra yapılan hasar tespit çalışmalarının seçim sonrasında tekrarlandığını ve önceki listede ismi olan bazı depremzedelerin sonradan listeden çıkarıldığını ifade etmiştir. Ayrıca, afetzedelere yapılan kredi yardımlarından faiz alınmasının büyük bir adaletsizlik olduğunu ifade etmiştir. Abdullah Bey, son olarak Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy ile birlikte doğal afetler dolayısıyla devlete borcu olan afetzedelerin borçlarının affedilmesi hususunda bir kanun teklifi hazırladıklarını belirterek bu kanunun kabul edilmesini Meclis'ten talep etmiştir (MMTD, D.4, C.16: 289-290).

Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Bey, 1976 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada, 1966 yılında meydana gelen Varto depreminden etkilenen vatandaşların o günden bugüne 16, 20 ve 25 metrekairelik geçici konutlarda yaşamlarını sürdürmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Ancak, devlet ve hükümet yetkililerinin sürekli vaatlerde bulunmasına rağmen bu vaatlerini yerine getirmediğini ifade etmiştir. Karlıova'nın 38 köyünde yapılması gereken kalıcı konutların sadece üçünde inşaat çalışmalarının başladığını belirtmiştir. Bu çalışmaların ise yetersiz olduğunu belirterek hızlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bölgenin sürekli deprem riskiyle karşı karşıya olduğunu ifade ederek sadece Bingöl'ün değil, Muş deprem bölgesinin de acilen ele alınmasını ve buradaki vatandaşlar için güvenli ve kalıcı konutların inşa edilmesinin şart olduğunu söylemiştir (MMTD, D.4, C.20: 122-123).

5. Sonuç

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askerî darbe sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası'nda çift meclisli bir yasama organı öngörülmüştür. Bu meclislerden biri olan Millet Meclisi'nde Bingöl, 1961-1980 arası dönemde sekiz milletvekili ile temsil edilmiştir. Milletvekillerinin görev süreleri boyunca tamamının muhalefet cephesinde yer alması meclisteki faaliyetlerinin ve eleştirilerinin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bingöl milletvekilleri temsil ettikleri ilin sorunlarını ve ihtiyaçlarını her fırsatta meclis gündemine taşıyarak bu sorunların çözümüne yönelik çaba göstermişlerdir. Söz konusu dönemde Bingöl'ün tarım ve hayvancılık, yol, su ve elektrik, eğitim, sağlık ve doğal afetler gibi alanlarda çözüm bekleyen birçok sorunu olmuştur.

1968 yılında Bingöl'de meydana gelen deprem dolayısıyla hububat üretiminde büyük bir düşüş yaşanmış, bölgede tohumluk ve ekmeklik buğday sıkıntısı baş göstermiştir. Buğday yokluğunun yanı sıra, 1974 yılında yaşanan kuraklık bölgede ciddi yem sıkıntısına yol açmış ve durum hayvancılıkla geçimini sağlayan çiftçileri zor durumda bırakmıştır. Bu konu Bingöl milletvekilleri tarafından Meclis gündemine taşınarak çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Hükümet tarafından bu sorunların çözümüne yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Buna göre, Devlet Demiryolları, diğer bölgelerden Bingöl'e yapılan yem nakliyesi için indirimli taşıma tarifesi uygulamış, Devlet Üretme Çiftlikleri aracılığıyla 5.000 ton yem dağıtılmış, Toprak Mahsulleri Ofisi, 100.000 ton arpa ithal ederek bölgeye sevk etmiştir. Küspe ihracatı kısıtlanmış, Bingöl'e yemlik olarak 1 milyon 790 bin lira, yemeklik olarak ise 3 milyon 80 bin lira tutarında ödenek ayrılmıştır. Yine Ziraat Bankası aracılığıyla kuraklıktan zarar gören çiftçilere 40 milyon liralık bir kredi fonu tahsis edilmiştir. Bingöl'ün bu dönemde karşılaştığı bir diğer önemli mesele ise tütün ekimiyle ilgili düzenlemelerdir. Devletin belirli bölgelerde sınırlı düzeyde tütün ekimine izin vermesi, Bingöl milletvekilleri tarafından eleştirilmiştir. Bingöl milletvekilleri bu sorunu Meclis'e taşıyarak daha fazla alanlarda tütün ekimine izin verilmesini ve alım fiyatının yükseltilmesini talep etmişlerdir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin engebeli coğrafi yapısı ve sert iklim koşulları, bölgedeki ulaşımı önemli ölçüde zorlaştırmıştır. Özellikle kış mevsiminde görülen yoğun kar yağışı ve olumsuz hava koşulları yolların uzun süre kapanmasına yol açmış, kaza ve köylerin merkezle olan bağlantısını kesmiştir. Bu durum ise bölge halkının temel ihtiyaç maddelerine erişimini zorlaştırmış ve sosyo-ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bingöl milletvekilleri bu sorununu sürekli Meclis gündemine getirerek Bingöl'ü ilçe ve köylerine bağlayan yolların bir an önce yapılmasını, yeni yolların ve köprülerin inşa edilmesini talep etmişlerdir. Bunun yanı sıra, bölgede yaşanan su sorununa dikkat çekerek halkın temiz içme su ihtiyacının karşılanması için bazı projelerin hayata geçirilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca, Bingöl'de elektrik konusu da ilin önemli problemleri arasında yer almıştır. Bahsi geçen dönemde Bingöl'ün birçok köyünde elektrik bulunmaması halkın modern hizmetlere erişimini kısıtlamıştır. Bingöl milletvekilleri bu sorunu Meclis gündemine taşıyarak bölgenin sahip olduğu yüksek hidroelektrik potansiyeline dikkat çekmişlerdir. Bölgenin enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için gerekli yatırımların yapılmasını ve akarsular üzerinde barajların inşa edilmesini talep etmişlerdir.

Bu dönemde Bingöl'ün karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan biri de eğitim alanında yaşanan sıkıntılar olmuştur. İldeki okuma-yazma oranının düşük ve okullaşma oranının az olması eğitimin istenilen seviyeye ulaşmasını engellemiştir. Bingöl milletvekilleri, söz konusu sorunların çözümü için hükümete çağrıda bulunarak, Doğu illerindeki eğitim problemlerine öncelik verilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca, Bingöl'de yaşanan deprem nedeniyle zor durumda kalan öğrencilere devletin yardım elini uzatmasını, öğrencilerin barınma ve eğitim masraflarını karşılamasını istemişlerdir.

Bingöl'de sağlık altyapısının yetersiz olması, doktor ve sağlık personeli sayısının azlığı diğer önemli bir sorun olarak öne çıkmıştır. Özellikle bu dönemde bölgede görülen trahom, frengi, cüzzam ve verem vakaları birçok ölüme sebep olmuştur. Bingöl milletvekilleri, bu sorunları sık sık Meclis gündemine taşıyarak salgın hastalıklarla mücadele için hükümetten acil tedbirler almasını, mevcut sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesini, mukaveleli hekimlik sisteminin hayata geçirilmesini ve yeni sağlık yatırımlarının yapılmasını talep etmişlerdir.

1961-1980 yılları arasında Bingöl'de meydana gelen depremler, sel ve toprak kaymaları birçok can ve mal kaybına neden olmuştur. Özellikle deprem sonrası bölgede geçici olarak inşa edilen

prefabrik konutlar, depremzedelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamakta uzak kalmıştır. Bingöl milletvekilleri bu sorunları sürekli Meclis gündemine getirerek hükümetten daha etkin ve kalıcı çözümler bulmasını istemişlerdir. Fakat bu sorunların farklı dönemlerde tekrar tekrar dile getirilmesi çözüm arayışlarının yetersiz kaldığını göstermektedir.

Kaynakça

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
BCA, 30.1.0.0.121.773.5.
BCA, 30.1.0.0.119.757.10.
BCA, 30.18.1.2.271.66.11.
BCA, 30.18.1.2.198.60.12.
BCA, 30.18.1.2.268.48.18.
BCA, 30.18.1.2.334.41.20.
BCA, 30.18.1.2.198.62.15.
- Abdullah Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 3394.
- Ahmad, F. (1992). *Demokrasi sürecinde Türkiye 1945-1980*. (Çev. Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yayınları.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. (Çev. Yavuz Alagon). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ahmad, F. (2007). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. (Çev. Sedat Cem Karadeli). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşin, S. (1997). *Ana çizgileriyle Türkiye'nin yakın tarihi 2*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan, E. (2012). *Türk parlamento tarihi: TBMM XVI. Dönem (1977-1980) III. Cilt Biyografi*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Arslan, L. (2023). Türkiye'nin 1961-1980 arası döneminde siyasi açmazları ve koalisyonlar. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2023(1), 141-175. <https://doi.org/10.55543/insan.1210371>
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2018). *1960'tan günümüze Türkiye tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bağçe, H. E. (2012). *Türk parlamento tarihi TBMM-XV. Dönem (1973-1977) biyografi*. Cilt: III, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (1974). *Milletvekili ve cumhuriyet senatosu üyeleri secimi sonuçları*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası Yayın No: 698.
- Baycan, S. B. (2019). Bingöl ve Tunceli'de siyasi eğilimlerin genel seçimler üzerinden değerlendirilmesi (1923-1977) (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Baycan, S. B. (2021). 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Bingöl'de genel seçimler. Ercan Çağlayan (Ed.), *Bingöl Dört Dağ İçinde (Toplum, Kültür, Sanat ve Siyaset)* (ss. 191-209). Van: Peywend Yayınevi.
- Bingöl, Y. (2009). Siyaset ve güven ilişkisi: Bingöl ili örneğinde 1950-2007 genel seçimleri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 1-27. <https://izlik.org/JA98AA85DN>
- Bingöl'den civar illere göç başladı. (1971, Mayıs 25). *Cumhuriyet*. s. 1.
- Bingöl'de deprem: bine yakın ölü var. (1971, Mayıs 24). *Milliyet*. s. 1.
- Boztemur, R. ((2015). *Türk parlamento tarihi millet meclisi 3. Dönem (1969-1973) biyografi*. Cilt: 4, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Cemal Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 500.
- Çağlayan, E. (2021). Önsöz. Ercan Çağlayan (Ed.), *Bingöl Dört Dağ İçinde (Toplum, Kültür, Sanat ve Siyaset)* (ss. 7-24). Van: Peywend Yayınevi.
- Çınar, M. (2011). *Türk parlamento tarihi TBMM-XIII. Dönem (1965-1969) Biyografi*. Cilt: IV, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Çoker, F. (1999). *Türk parlamento tarihi Cumhuriyet Senatosu üyelerinin özgeçmişleri (1966-1980)*. Cilt: II, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.
- Doğu yine sarsıldı. (1968, Eylül 25). *Hürriyet*. s. 1.
- Girgin, K. O. (2013). *Türkiye seçim tarihi*. İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık.
- Halit Rıza Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 84.

- Hasan Celalettin Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 3395.
- İlimiz milletvekili seçimini D.P. kazandı. (1954, Mayıs 6). *Bingöl Gazetesi*. 1.
- Karpat, K. H. (2013). *Kısa Türkiye tarihi 1800-2012*. (3. Bs). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kili, S. ve Gözübüyük, A. Ş. (1955). *Türk anayasa metinleri (senedi ittifaktan günümüze)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Köse, R. (2019). *CHP ve DP hükümetleri dönemlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu politikaları* (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meclis feshedildi, yeni Anayasa ve demokratik müesseselerin kurulma hazırlığına başlandı. (1960, Mayıs 28). *Cumhuriyet*. s. 1.
- Mehmet Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 748.
- Mehmet Emin Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*: Sicil Dosyası No: 499.
- Mehmet Sait Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*, Sicil Dosyası No: 1258
- Mehmet Sıddık Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, *TBMM Arşivi*: Sicil Dosyası No: 83.
- Miftakhov, S. (2017). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun 1946-1980 yılları arasında parlamentoda temsili* (Basılmamış Doktora tezi). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna ek "Kurucu Meclis Teşkili" hakkında Kanun. (1960, Aralık 16). *Resmî Gazete* (Sayı: 10682). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10682.pdf>
- Onar, E. (t.y) *Türk parlamento tarihi TBMM-XII. Dönem (1961-1965)*. Cilt: IV, Ankara: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu.
- Özdemir, H. (2002). Siyasal tarih (1960-1980). *Çağdaş Türkiye 1908-1980*. Cilt: 4, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öztürk, K. (2010). *Türk parlamento tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957)*. Cilt: II, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.
- T.C. Bingöl Valiliği, (2021). *Bingöl AFAD-IRAP*.
- T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, (1962). *Milletvekili ve senato üyesi seçimi sonuçları 15 Ekim 1961*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları No.434.
- TBMM Albümü, (2010). *1920-2010 (1950-1980)*. 2. Cilt, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- TBMM Albümü, (2010). *1920-2010 (1960-1983)*. 4. Cilt, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- TÜİK, (2012). *Milletvekili genel seçimleri 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türk Silahlı Kuvvetleri bütün memlekette idareyi ele aldı. (1960, Mayıs 28). *Ulus*. s. 1.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (1961, Kasım 17). *Resmî Gazete* (Sayı: 10960). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10960.pdf>
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (1973, Ekim 31). *Resmî Gazete* (Sayı: 14698). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14698.pdf>
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Çev. Yasemin Saner Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnternet Kaynakları**
- (Bingöl Sürmanşet Gazetesi, 2015) <https://www.bingolsurmanset.com/bingollu-senator-mehmet-bilgin-vefat-etti> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2025).

Extended Abstract

Introduction

The 1961 Constitution, drafted after the coup d'état of May 27, 1960, introduced a bicameral system of government in Turkey, with the National Assembly and the Republican Senate. The National Assembly was composed of 450 members elected by universal suffrage for four years, while the Republican Senate was composed of 150 members elected for six years, one third of whom retired every two years, former MBK members who were natural senators, and 15 members appointed by the President for six years. Together, these two assemblies constituted the Grand National Assembly of Turkey. Turkey was governed under a bicameral system until the September 12, 1980, coup d'état. The 1982 Constitution reverted to a unicameral system. The years 1960-1980 stand out as a very turbulent period in Turkey's political history. During this period, military coups, political polarization and economic crises set the agenda of the country. The 1960 military coup ended the Democrat Party rule and radically changed the political structure of Turkey. Although the new constitution created after the coup was more liberal, political instability continued. The 1970s was a period of coalition governments and frequent prime ministerial changes. During this period, clashes between the left and right led to violence on the streets. The 1971 "memorandum" went down in history as another example of military intervention. During this period, governments changed frequently and there was no consensus among political parties. By 1980, the country once again faced a military coup due to increasing terrorist incidents and economic crises.

This study aims to shed light on the socio-economic development of the province by examining the problems raised by Bingöl deputies in parliament between 1961-1980. While shedding light on the recent history of Bingöl, the study aims to guide future studies. The study also constitutes an important source for local history studies by revealing the socio-economic situation of Bingöl in the light of archival documents of the period. In the period between 1961 and 1980, five elections were held in Bingöl to determine the members of the National Assembly in 1961, 1965, 1969, 1973 and 1977. In this process, Bingöl was represented in the parliament with a total of eight deputies. Halit Rıza Ünal and Mehmet Sıddık Aydar (1961-1965), Cemal Yavuz and Mehmet Emin Gündoğdu (1965-1969), Mehmet Bilgin and Mehmet Sıddık Aydar (1969-1973), Hasan Celalettin Ezman and Abdullah Bazancir (1973-1977), Hasan Celalettin Ezman and Sait Göker (1977-1980). In this study, the speeches made by Bingöl deputies on various issues during their tenure in the parliament, the legislative proposals and written parliamentary questions they submitted were analyzed, and the extent to which they met the needs of the region they represented, their approaches to the problems of the people of the region and their solution proposals were tried to be revealed.

Method

In this study, document analysis method, one of the qualitative research techniques, was preferred. Document analysis is the process of scanning written documents related to a specific subject or event in detail and creating a new and holistic understanding from this information. In the research process, care was taken to access first-hand sources. These sources were classified and evaluated according to their periods and subject matter. Within the scope of the written sources related to the subject in the research; Prime Ministry Republican Archive, National Assembly Minutes Journals, national and local newspapers of the period were examined. In addition, books, articles and these published in this field were also utilized by reviewing the current literature.

Conclusion

During the 1961-1980 period, Bingöl stood out as one of the least developed provinces in Turkey and faced serious problems in the fields of economy, education, health, public works and natural disasters. Bingöl MPs brought these problems to the agenda of the Grand National Assembly of Turkey and made efforts to find solutions. However, despite the efforts of Bingöl MPs, the central government's investments in the region have been insufficient, which has deepened Bingöl's problems. Although Bingöl's most important source of livelihood is agriculture and animal husbandry, occasional droughts in the region have led to a severe shortage of fodder, leaving livestock farmers in a difficult situation. The government has taken a number of measures to meet the needs of the region. Bingöl's lack of infrastructure and basic needs such as roads, water and electricity have negatively affected both daily life and economic activities. Road closures, especially during the winter months, cut off the connection of accidents and villages with the center. This led to high prices of necessities and made it difficult to access health services in emergencies. In the field of education, problems such as inadequate school buildings, lack of teachers and low enrollment rates have hindered the development of education in Bingöl. Similarly, significant deficiencies in health services have been identified in Bingöl. The lack of sufficient number of hospitals, doctors and health personnel in the region has made it difficult for the population to access basic health services. Especially in rural areas, access to health services remained extremely limited. In addition, trachoma, syphilis, leprosy and tuberculosis caused many deaths in the region during this period. The natural disasters that occurred during this period caused loss of both life and property and made living conditions in the province even more difficult. The insufficient aid provided after these disasters aggravated the existing problems. In particular, the prefabricated houses built temporarily in the region after the earthquake failed to meet the shelter needs of the disaster victims. Although parliamentarians took various initiatives in parliament to mitigate the effects of these disasters, many problems remained unresolved.